

**Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käyttämä
harkintavalta lapsen läheissuhteiden turvaamisessa**

Tia Kangasniemi
Pro gradu -tutkielma
Kevät 2025
Sosiaalityö
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käyttämä harkintavalta lapsen läheissuhteiden turvaamisessa

Tekijä: Tia Kangasniemi

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma x Lisensiaatintutkimus __

Sivumäärä: 64

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani käsittelee lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käyttämää harkintavaltaa lapsen läheissuhteiden turvaamisessa. Tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä on harkintavalta sekä toimivaltana että tietoon liittyvänä tulkintana. Tutkimustani taustoittaa lisäksi suhdeperustainen sosiaalityö.

Tutkimukseni aineisto on Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta saatu valmis laadullinen aineisto. Aineisto ”FSD3203 Tampere Praksis: Lastensuojelun sijaishuolto ja lasten läheisverkostot 2016” koostuu neljän sosiaalityöntekijän haastatteluista. Haastatteluissa sosiaalityöntekijät kuvailevat asiakastapauksia ja niiden etenemistä. Aineisto sisältää yhteensä yhdeksän asiakastapausta, joissa teemoina ovat lapsen läheisverkostot, lastensuojeluprosessin eteneminen, erilaiset läheisverkostoa koskevat tilanteet sekä sosiaalityöntekijän toiminta ja ratkaisut läheissuhteiden säätelyssä. Analyysimenetelmänä on aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

Analyysin tulosten mukaan sijaishuollon sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheissuhteiden hallinnassa sekä toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa turvatessaan lapsen läheissuhteita sijaishuollossa. Tarkemmin ottaen harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa kohdistuu yhteydenpidon säätelyyn ja joissakin tapauksissa yhteydenpidon rajaamiseen. Toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheisverkoston tukemisen ja ohjaamisen, interventioden ja tukitoimien valinnan, läheisverkoston aktivoimisen, perheen jälleenyhdistämisen ja lapsen edun näkökulman kautta. Kaikkia ala- ja yläluokkia läpäisevänä pääluokkana aineistosta nousee esiin tilannekohtainen harkintavallan käyttö. Aineistossa tehdyt ratkaisut ja päätökset kytkeytyvät muuttuviin tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijöiden tulee arvioida lapsen edun toteutumista tilannekohtaisesti. Lastensuojelun haastavissa ja moniulotteisissa tilanteissa harkintavallan käytölle ei ole valmista kaavaa, vaan sen käyttö riippuu jokaisen tapauksen erityispiirteistä.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaishuolto, harkintavalta, läheissuhteet, lapsen etu

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelun sijaishuolto suhdeperustaisen sosiaalityön toimintaympäristönä	5
2.1	Sijaishuollon järjestäminen.....	5
2.2	Lapsen läheissuhteet ja läheissuhdetyöskentely sijaishuollossa	8
2.3	Suhdeperustainen sosiaalityö läheissuhdetyöskentelyn taustalla.....	13
3	Harkintavalta lastensuojelun sosiaalityössä	16
3.1	Harkintavallan muotoutuminen	16
3.2	Harkintavalta lastensuojelun sijaishuollossa.....	18
4	Tutkimuksen toteutus	21
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys.....	21
4.2	Aineisto.....	22
4.3	Aineiston analyysi.....	23
4.4	Tutkimuseettiset kysymykset.....	26
5	Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden harkintavallan käyttö läheissuhteiden turvaamisessa	30
5.1	Harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa	31
5.1.1	Lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätely	31
5.1.2	Yhteydenpidon rajoittaminen	36
5.2	Harkintavalta toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa.....	39
5.2.1	Läheisverkoston tukeminen ja ohjaaminen	39
5.2.2	Interventiot ja tukitoimet lapsen asiakkuudessa	42
5.2.3	Läheisverkoston aktivointi	45
5.2.4	Perheen jälleenyhdistäminen	48
5.2.5	Lapsen etu näkökulmana työskentelyyn.....	50
6	Johtopäätökset ja pohdinta	55
	Lähteet.....	60

1 Johdanto

Lastensuojelun ytimessä on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen. Ydin sisältää perheen vahvan aseman ja lapsen oikeuksien kunnioittamisen – lapsikeskeisen perhelähtöisyyden. (Bardy 2009, 73–74.) Vuonna 2023 Suomessa tehtiin lastensuojeluilmoitus 110 269 lapsesta. Määrä on 10,2 prosenttia kaikista lapsista. Ilmoitusten määrä kasvoi 11 prosenttia edellisestä vuodesta. Lastensuojeluilmoitus johtaa lapsen tilanteen selvitykseen. Asiakkuus alkaa, mikäli sosiaalityöntekijä arvioi, että tilanteessa on erityinen lastensuojelun tarve. Vuoden 2023 aikana kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 299 lasta. Näistä lapsista 11 300, eli 65 prosenttia oli huostaanotettuja. (Forsell & Kuoppala 2024, 1–3.)

Lastensuojelulain (12.2.2010/88) 49 §:n mukaan lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon tai kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi silloin, kun valmistellaan lapsen kotiutumista sijaishuollon jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muusta syystä perusteltua.

Tutkimukseni sijoittuu lastensuojelun sijaishuoltoon ja sijaishuollossa tehtävään läheissuhdetyöskentelyyn. Toteutan tutkielmani laadullisena tutkimuksena. Tutkimuksen viitekehityksenä on sosiaalityöntekijän harkintavalta. Harkintavallalla tarkoitetaan tutkielmasani sekä sosiaalityöntekijöille annettua lakiin perustuvaa toimivaltaa, että sosiaalityöntekijöiden tilannetta koskevaan tiedonkeruuseen ja tilanteen tulkintaan perustuvaa päätöksentekoa. Läheissuhteiden turvaamiseen sisältyvä harkintavalta muotoutuu lastensuojelulain ja sen käytännön soveltamisen kautta. Lastensuojelulaki (8.7.2022/610) 54 § käsittelee ihmissuhteita ja yhteydenpitoa sijaishuollossa. Sen mukaan sijaishuollon aikana lapselle tulee turvata hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Pykälän sisältö jättää monia asioita sosiaalityöntekijän tulkinnan ja päättelyn varaan ja tästä muodostuukin sosiaalityöntekijän harkintavalta sijaishuollossa. Pykälän

tarkempaa sisältöä ja sen harkintavaltaa sisältävää soveltamista käsittelen myöhemmin tässä tutkielmassa.

Tuija Erosen ja Riitta Laakson (2017) mukaan tutkimustieto sijaishuollossa tehtävästä työstä on vähäistä. Lastensuojelun kehittämisessä on vuosikymmenten ajan keskitytty huostaanottojen ennaltaehkäisyyn. Sijaishuollossa tehtävä työskentely on jäänyt avohuollon palveluiden varjoon. (Mt., 141–142.) Vaikka lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet, ei tämä ole heijastunut lastensuojelututkimuksen lisääntymiseen, sillä lastensuojelussa on yhä aukkoja teoreettisen, tilastollisen ja käytännöllisen tiedon osalta (Eronen 2013, 19). Tätä tutkimusta varten tehdyn lähdekirjallisuuden kartoituksen valossa näkisin edellä olevan toteamuksen olevan edelleen ajankohtainen. Tutkimustiedon pirstaleisuus korostaa myös tämän tutkimuksen tarpeellisuutta.

Tarja Heino (2017) kuvaa lastensuojelun ilmiöitä moniulotteisiksi ja toisiinsa kietoutuneiksi. Ilmiöiden luonteen vuoksi yksinkertaistukset tai valmiit ratkaisumallit harvoin tukevat näiden haasteiden ratkomista. Asiakkaiden tilanteisiin tarvitaan luovia ratkaisuja, ja lastensuojelututkimus kaipaa uutta näkökulmaa ja erilaisia menetelmiä. Lastensuojelututkimuksen asema on heikko sen ilmeisestä tarpeesta huolimatta. Lastensuojelututkimusta ei voida korvata tutkimalla lasten elinoloja väestöstä. Nämä tulokset eivät kerro samaa tarinaa kuin lastensuojelussa olevien tai kasvaneiden lasten elinolojen tutkiminen.

Heino (mt.) tarkastelee lastensuojelututkimusta sisäisten ja ulkoisten edellytysten kautta. Tutkimuksen sisäisillä edellytyksillä hän tarkoittaa tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä asioita, kuten ymmärrystä aiheesta, menetelmistä ja käsitteistä. Heinon näkemyksen mukaan sisäiset edellytykset eli edellytykset luotettavan ja huolellisesti toteutetun tutkimuksen toteuttamiseen ovat kehittyneet. On tärkeää, että tutkimusta tehdään, vaikka se olisi-kin rikkonaista. Ulkoiset edellytykset taas sisältävät rakenteelliset seikat ja esimerkiksi rahoituksen. Niiden osalta Heino arvioi lastensuojelututkimuksen jatkuvuuden olevan heikkoa. (Mt., 193–194, 218.) Lastensuojelututkimuksen asemaa ei vakiinnuteta pelkäämään yliopistoissa tehtävän tutkimuksen ja opinnäytetöiden avulla. On kuitenkin tärkeää, että lastensuojeluun liittyvät aiheet ja kysymykset kiinnostavat opiskelijoita ja että aiheesta syntyy uutta tutkimusta myös Pro Gradu -tutkielmien tasolla. Tutkielman tekeminen opettaa ensisijaisesti tekijäänsä, mutta voi herättää myös yleisempää keskustelua ja pohdintaa aiheesta.

Läheissuhteista sijaishuollon sekä avohuollon kontekstissa on tehty Pro Gradu -tutkielmia, joissa aihetta on lähestytty monista eri näkökulmista osan painottuessa

rajoitustoimenpiteiden tarkasteluun ja osan perhesuhteiden dynamiikkaan ja vanhemmuuteen. Joissakin tutkimuksissa nousevat esiin harkintavallan ja moraalisen järjestyksen käsitteet. Myös aiheeseen liittyviä väitöskirjoja on valmistunut lähivuosina (Vuolukka 2024; Lamponen 2022). Lisäksi lastensuojelun kehittämissuunnitelma, Pesäpuu ry on toteuttanut läheissuhteisiin liittyvän projektin vuosina 2013–2016. Lähemmäs-projekti pyrki vahvistamaan lasten läheissuhteita lastensuojelussa. Projektin pohjalta on tehty tutkimuksia ja opinnäytetöitä. (Pesäpuu ry 2018.)

Lastensuojelussa päätöksentekotilanteet ja harkintavalta kietoutuvat yhteen. Tuuli Lamponen (2022) kuvailee väitöskirjassaan lastensuojelun päätöksentekoa haastavaksi ja monivaiheiseksi. Päätöksenteko vaatii sosiaalityöntekijältä ammatillista tietoa ja taitoa, monialaista yhteistyötä sekä lainsäädännön tuntemusta ja vahvaa organisatorista tukea. Päätöksentekotilanteet ovat monitulkintaisia ja sisältävät usein epävarmuutta. Päätöksenteossa sosiaalityöntekijän tulee huomioida monia lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä elementtejä ja analysoida niitä yksilön, perheen ja yhteisön tasolla. (Mt., 34.)

Viranomaisen toiminta ja julkisen vallan käyttö perustuu lakiin. Laki ei kuitenkaan pysty huomioimaan kaikkia tilanteita ja tapauksia, joita viranomainen työssään ratkaisee. Tästä syystä viranomainen käyttää työssään harkintavaltaa. (Kotkas 2014, 41–42.) Lastensuojelulaki määrittää pitkälti sijaishuollon sosiaalityöntekijän työtä. On kuitenkin selvää, että lastensuojelulaki ei ole tyhjentävä ohjekirja, vaan se jättää viranomaiselle eli tämän tutkimuksen kontekstissa sosiaalityöntekijälle, liikkumatilaa. Tästä syystä sosiaalityöntekijän toimintaan ja päätöksentekoon kuuluu myös harkintavalta. Sosiaalityöntekijä käyttää harkintavaltaa säädellössään ja turvatessaan lapsen läheissuhteita sijaishuollossa.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2023) raportin mukaan lastensuojelun avo- ja sijaishuollon kustannukset ovat vuositasolla noin 1,2 miljardia euroa. 73 prosenttia näistä kustannuksista keskittyy sijaishuoltoon. Jo 1990-luvulta asti lapset ovat enenemissä määrin ohjautuneet viimesijaisen tuen eli sijaishuollon piiriin. (Mt., 7.) Sijaishuollon kustannusten laskemiseksi olisi tärkeää panostaa ennaltaehkäisyyn, mutta katse on syytä suunnata myös siihen, miten huostaanottoja onnistutaan purkamaan. Riittävän tuen ja palveluiden puute ei voi olla syytä sille, että kotiutuksia ja tätä kautta myös huostaanoton purkuja ei pystytä toteuttamaan. Läheissuhdetyöskentely on olennainen osa näitä prosesseja.

Kiinnostukseni lastensuojelua kohtaan heräsi jo opintojeni alkuvaiheessa. Kandidaatin tutkintoa suorittaessani työskentelin kahtena kesänä ohjaajana erityistason lastensuojeluyksikössä. Ohjaajan työn kautta pääsin tutustumaan laitospuoliseen sijaishuollon

toteutustapaan. Työkokemuksen ja opintojen etenemisen myötä kiinnostus sijaishuoltoon kohtaan kasvoi. Maisteriopintoihin sisältyvän kymmenen viikkoa kestävästä käytännönopetusjakson paikaksi valikoitui lastensuojelu, tarkemmin sijaishuolto. Käytännönopetusjakson kautta aukesi myös paikka ensimmäiseen oman alan sijaisuuteen. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän rooliin astuminen oli ravisuttava kokemus. Tuntui selvältä, että opintojen viimeisen osan, Pro gradu -tutkielman, tulee sijoittua tähän haastavaan ja tärkeään työhön huostaanotettujen lasten ja nuorten parissa. Kiinnostus aiheeseen on lisääntynyt myös oman ammatillisen kehittymisen kautta. Miten kehittyä ja kasvaa ammattiin, jossa eettinen ja moraalinen vastuu on niin valtava? En osaa vastata tähän kysymykseen vielä, mutta toivon tämän tutkielman auttavan prosessin jäsentämisessä ja kasvattavan teoreettista osaamistani, jota voin jatkossa soveltaa käytäntöön.

Tutkielmassani pyrin vastaamaan seuraavaan kysymykseen: *”Miten sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa toteuttaessaan lapsen läheissuhteiden turvaamista lastensuojelun sijaishuollossa?”*. Tutkielmani rakentuu siten, että toisessa luvussa tarkastelen lastensuojelun sijaishuoltoa, läheissuhteita ja läheissuhdetyöskentelyä sijaishuollossa. Kolmannessa luvussa määrittelen harkintavaltaa. Tarkastelen ensin harkintavallan muotoutumista yleisellä tasolla ja sitten tarkemmin sijaishuollon sosiaalityöntekijän työssä. Neljäs luku käsittelee tutkimuksen toteutusta, sisältäen tutkimustehtävän, tutkimuskysymykset, tutkimuksen metodologisen lähestymistavan, aineiston, aineiston analyysin ja tutkimuseettiset kysymykset. Viidennessä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset, ja kuudes luku on johtopäätöksiä ja pohdintaa sisältäen myös tulosteni pohjalta tunnistamani jatkokatkimustarpeet.

2 Lastensuojelun sijaishuolto suhdeperustaisen sosiaalityön toimintaympäristönä

Käsittelen tässä luvussa lastensuojelun sijaishuoltoa, läheissuhteita ja läheissuhdetyökentelyä sijaishuollossa sekä suhdeperustaista sosiaalityötä, joka vaikuttaa taustalla työkentelyssä lapsen läheisverkoston kanssa. Luku sisältää kolme alalukua. Käsittely alkaa sijaishuollon järjestämisestä edeten läheissuhteisiin ja suhdeperustaiseen sosiaalityöhön.

2.1 Sijaishuollon järjestäminen

Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon merkitsee voimakasta puuttumista lapsen ja perheen perus- ja ihmisoikeuksiin. Huostaanotto puuttuu lapsen itsemääräämisoikeuteen, liikkumisvapauteen, lapsen ja perheen yksityiselämän suojaan sekä perhe-elämän suojaan. Huostaanotolla puututaan myös lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöön. Huostaanoton luonteen vuoksi lastensuojeluviranomaisen tulee noudattaa korostettua huolellisuutta lapsen huostaanoton valmistelussa. Huostaanotto on aina voimassa toistaiseksi ja sen tarpeellisuutta tulee arvioida säännöllisesti. Lapsi voidaan huostaanottaa ja sijoittaa sijaishuoltoon, mikäli puutteet lapsen huolenpidossa tai muissa kasvuolosuhteissa uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystään. Lapsi voidaan huostaanottaa myös tilanteessa, jossa lapsi itse vakavasti vaarantaa omaa terveyttään päihteiden käytöllä, rikillisellä toiminnalla tai muulla näihin rinnastettavalla teolla. Mikäli huostaanoton edellytyksistä yksikin poistuu, tulee huostaanotto lopettaa viipymättä. (Araneva 2018, 113–115.)

Lapsen tai nuoren sijaishuolto voi alkaa myös kiireellisellä sijoituksella. Kiireellisellä sijoituksella tarkoitetaan lapsen sijoittamista lyhytaikaisesti kodin ulkopuolelle. Päätöksen sijoituksesta tekee sosiaalityöntekijä (Lamponen 2023, 218). Kiireellinen sijoitus lastensuojelun toimenpiteenä asettuu avohuollon sijoituksen ja huostaanoton välille. Kiireellisen sijoituksen lain määrittelemä kesto on 30 vuorokautta ja sijoitusta on tarvittaessa mahdollista jatkaa vielä 30 vuorokaudella. Kiireellinen sijoitus on siis kestoaltaan huostaanottoa lyhyempi, mutta oikeusvaikutuksiltaan hyvin lähellä sitä. (Lamponen 2016, 98.)

Sijaishuollossa olevan lapsen hoito ja kasvatustarpeet järjestetään kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshuoltona, perhehoitona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuollolla tarkoitetaan myös tilannetta, jossa lapsi sijoitetaan sijaishuoltoon väliaikaisesti vanhempansa tai muun huoltajan hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Lapsen sijaishuolto voi alkaa myös hallintotuomioistuimen antamalla väliaikaismääräyksellä. Sijaishuollon järjestämistä koskevan pykälän sisältö ei ota kantaa sijaishuollon järjestämistapoihin, eikä niitä voida asettaa etusijajärjestykseen. Päätös sijaishuollon järjestämistavasta perustuu aina lapsen yksilölliseen hoidon ja huolenpidon tarpeiden arviointiin. (Räty 2023, 582.)

Perhehoitolain (20.3.2015/263) 3 §:n mukaan perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Hyvinvointialue tekee toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa tai sopimuksen perhehoidon järjestämisestä yksityisen perhehoidon tuottajan kanssa. Perhehoitolain 4 § sisältää määritelmän ammatillisesta perhehoidosta. Ammatillinen perhehoito on perhehoitoa, jota annetaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:ssä tarkoitetun luvan perusteella ammatillisessa perhekodissa. Rosi Enroosin (2016) mukaan ammatillisten perhehoitajien tarkoituksena on tarjota lapselle kodin kaltainen ympäristö, jossa on asiantuntevaa tukea ja hoitoa (Mt., 226).

Kodin ulkopuolelle sijoittaminen on viimesijainen toimenpide, jolla pyritään varmistamaan vaarallisista ympäristöistä tulevien lasten turvallisuus ja kehitys. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen tapahtuu tyypillisesti tilanteissa, joissa on läsnä merkittävä haavoittuvuuden elementti. Tällaisissa tilanteissa biologiset vanhemmat ovat voineet altistua kaantuville riskitekijöille, kuten väkivallalle, seksuaaliväkivallalle, hylkäämiselle, läheisyyden puutteelle ja sosioekonomiselle köyhyydelle. Nämä tekijät saattavat esiintyä yhdessä perheväkivallan, päihteiden väärinkäytön, mielenterveysongelmien ja ylisukupolvisen trauman kanssa. (de Serres-Lafontaine & Poitras 2023, 1424.) Biologisten vanhempien altistuminen yllä kuvatuille ilmiöille tekee lapsen kasvuympäristöstä haitallisen.

Sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret eivät ole ominaisuuksiltaan tai taustoiltaan yhtenäinen joukko. Sijaishuollossa on eri ikäisiä lapsia ja nuoria, joiden sijoitusmuodot ja sijoituspolut eroavat toisistaan. Osa lapsista on sijoitettuna perhehoitoon ja osa laitoksiin. Sijoituksen taustalla voi olla lukuisia syitä, esimerkiksi vanhemman tai vanhempien ongelmallinen päihteiden käyttö tai lähisuhdeväkivalta. Lapsi tai nuori voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle kuitenkin myös oman käytöksensä vuoksi, mikäli se vaarantaa hänen

terveyttään tai kasvuun. (Eriksson & Ståhlberg & Svetloff & Barkman & Liukkonen & Hipp 2023, 13.)

Sijaisperheet tarjoavat turvallisen ja kannustavan ympäristön lapsille ja nuorille, jotka eivät voi asua omien perheidensä luona. Lasten ja nuorten pitää sijaishuollossa sopeutua merkittävään menetykseen, sillä he menettävät ainakin osittain biologisen perheensä. Uuteen perheeseen sopeutuminen tekee sijaishuollossa elettävästä arjesta haasteellista. Lasten ja nuorten pitää luovia uusien ja vanhojen perhesuhteiden kanssa ja onnistua löytämään paikkansa sekä sijaisperheessä, että biologisessa perheessä. Lasten ja nuorten kasvava määrä sijaishuollossa on maailmanlaajuinen huolenaihe. Lapsia ja nuoria voidaan sijoittaa monista eri syistä, laajemmalla tasolla syinä voivat olla sota ja köyhyys. (Hayes & Bhaskara & Tongs & Bisht & Buus 2023, 525–526.)

Eronen ja Laakso (2017) kuvailevat sijaishuollossa tehtävää työtä sekä julkiseksi huoloksi, että henkilökohtaiseksi hoivaksi ja huolenpidoksi. Sijaishuollon sosiaalityöntekijän roolissa painottuu julkinen huolto. Sosiaalityöntekijä vastaa lasten oikeuksien toteutumisen valvonnasta ja tilanteiden arvioinnista. Sijaisperheet ja lastensuojeluyksiköt taas toteuttavat henkilökohtaista hoivaa ja huolenpitoa. Tähän sisältyvät kaikki arkiset askareet ja elintilan jakaminen lasten kanssa. (Mt., 143.) Irlannin sijaishuoltojärjestelmää koskeva tutkimus osoittaa, että sosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli sijaishuoltojärjestelmän toiminnassa. Sosiaalityöntekijöiden rooli on kriittinen asiakkuuden eri vaiheissa sekä päätöksenteossa. Sosiaalityöntekijät toimivat ikään kuin ”voiteluaineena” järjestelmässä, jotta kaikki osat liikkuvat sujuvasti. Sosiaalityöntekijät eivät välttämättä ratkaise kaikkia ongelmia, mutta he usein vaikuttavat ratkaisun löytymiseen merkittävästi. Irlannissa 92 prosenttia lapsista on sijoitettu perhehoitoon. Sukulaissijoituksen ajatellaan olevan ensisijainen vaihtoehto sijoitusta suunniteltaessa. (Gilligan 2019, 226.) Suomessa vuoden 2023 lastensuojelun tilastoraportin mukaan 42 prosenttia kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista ja nuorista oli sijoitettuna perhehoitoon ja 49 prosenttia laitoksiin (Forsell & Kuoppala 2024, 13). Tilastoraportin mukaan Suomessa laitoksiin sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on siis suurempi kuin perhehoitoon sijoitettujen. Ero ei kuitenkaan ole kovin merkittävä.

2.2 Lapsen läheissuhteet ja läheissuhdetyöskentely sijaishuollossa

Perhe on käsitteenä yhteiskunnan ja kulttuurin muovaama. Lapsen ja vanhemman roolien nähdään sijoittuvan perheeseen. Perhe sisältää monet lapselle tärkeät ihmissuhteet, mutta niistä tärkein on lapsen ja vanhemman välinen suhde. Lapsen huostaanoton myötä yhteiskunnassa vallitseva olettaus perheestä särkyä, ja perheenjäsenten tulee sopeutua uudelleenlaiseen arkeen. Käsitys vanhemmuudesta muuttuu, sillä vastuu lapsen hoivasta ja huolenpidosta ei ole enää vanhemmilla. (Pitkänen 2011, 17–20.)

Osallisuuden käsite korostuu lastensuojeluun liittyvissä keskusteluissa. Osallisuuden tärkeys perustuu YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen sekä lastensuojelulakiin. (Laakso 2019, 64.) Osallisuus on lastensuojelun laatusuosituksen mukaan tärkeässä asemassa vaikuttavien lastensuojelupalveluiden kehittämisessä. Lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden vahvistamiseksi tulee huomioida se, että jokaisella on mahdollisuus tulla kuuluksi ja jokainen saa tuottaa oman näkemyksensä käsiteltävästä aiheesta. (Malja & Puustinen-Korhonen & Petrelius & Eriksson 2019, 18.) Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan osallisuuden vahvistaminen liittyy myös vanhempiin, ei vain lapsiin ja nuoriin. Osallisuuden vahvistamisessa huomioidaan näin ollen myös lapsen läheissuhteet. Osallisuus ja sen vahvistaminen ovat olennainen osa lapsen läheisverkoston kanssa työskenteilyä.

Sijaishuollossa olevan lapsen läheisverkosto saattaa olla hyvinkin laaja, joten se ei rajoitu vain biologisiin vanhempiin. Lapsella voi olla useita läheissuhteita ja voi olla vaikeaa tietää, mitä niistä tulisi tukea. Kaikki läheissuhteet eivät välttämättä vahvista lapsen hyvinvointia. (Laakso 2019, 44.)

Sijaishuollon aikaisista oikeuksista tärkein on lapsen oikeus yhteydenpitoon läheistensä kanssa. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan, isovanhempiaan ja muita läheisiään sekä pitää yhteyttä heihin. Lastensuojelulaki velvoittaa huomioimaan yhteydenpidon jo sijaishuoltoajan valinnassa. Sijaishuoltoajan etäisyys ei saa olla esteenä lapsen yhteydenpidolle läheistensä kanssa, yhteydenpito ei saa vähentyä tai estyä sijaishuoltoajan sijainnin takia. Yhteydenpidossa erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsen sisarussuhteiden vaalimiseen. Yhteydenpidon turvaaminen, kuten 54 §:ssä säädetään, turvaa myös samalla lapsen vanhempien ja muiden läheisten oikeuden pitää yhteyttä lapseen. Vanhempien ja muiden läheisten oikeus pitää yhteyttä lapseen ei saa kuitenkaan vahingoittaa lasta. Yhteydenpito sijaishuollossa ei ole koskaan täysin vapaata, sijaishuollon luonteen takia. Yksistään lapsen huostaanotolla rajataan yhteydenpitoa jo tietyiltä

osin. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee yhteydenpidosta päättäessään pyrkiä toimimaan hyvässä yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa. Yhteydenpidosta päättäessä, lapsen omalle mielipiteelle ja toivomuksille on annettava erityistä huomiota. Lapsen ihmissuhteita koskevilla ratkaisuilla on merkittäviä ja kauaskantoisia vaikutuksia lapsen elämään, sen vuoksi viranomaiselta edellytetään päätöksissä korostettua hienovaraisuutta ja huolellisuutta. (Saastamoinen 2020, 439–442.)

Lapsen ja hänen läheistensä välistä yhteydenpitoa voidaan joutua rajaamaan sijaishuollossa. Lastensuojelulain (12.2.2010/88) 62 §:n mukaan lapsen yhteydenpitoa vanhempiinsa tai muihin läheisiinsä voidaan rajoittaa päätöksellä, mikäli asiakassuunnitelman yhteydessä yhteydenpidosta ei ole voitu sopia tai jos asiassa vaikuttaa jokin tai jotkin seuraavista perusteluista: yhteydenpito vaarantaa lapsen sijaishuollon toteutumisen ja rajoittaminen on välttämätöntä lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta tai yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle tai rajoittaminen on muiden henkilöiden, kuten vanhempien, perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi välttämätöntä, tai jos 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa yhteydenpitoa. Sama koskee myös alle 12-vuotiasta lasta, mikäli hänen kehityksensä arvioidaan olevan sillä tasolla, että hänen tahtonsa voidaan päätöksenteossa kiinnittää huomiota. Kati Saastamoisen (2020) mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee itsenäisesti aloittaa rajoituspäätöksen valmistelu, mikäli yhteydenpidosta ei päästä aitoon yhteisymmärrykseen lapsen ja lapsen läheisten kanssa. (Mt., 466.)

Huostaanotto ja lapsen siirtyminen sijaishuoltoon vaikuttavat lapsen ja vanhemman välittömään suhteeseen, sillä arkea ei enää eletä yhdessä. Sijaishuollon aikana lapsella on omien perhesuhteiden lisäksi myös sijaishuoltopaikassa syntyneet ihmissuhteet. Sijaishuollon ihmissuhteet voivat täydentää tai korvata lapsen alkuperäisiä läheissuhteita. Sijaishuollossa lapsen ja vanhempien välinen yhteydenpito muuttuu. Yhteydenpito voi vaikeutua monista ei syistä, esimerkiksi välimatkan tai vanhemman huonon kunnon vuoksi. Lapsen ja vanhempien välistä yhteydenpitoa voidaan myös joutua rajoittamaan. Rajoittamisen syynä voi olla esimerkiksi vanhempien väkivaltaisuus. Lapsen asuminen sijaishuoltopaikassa voi vaikuttaa läheissuhteisiin monella tavalla. Sijaishuollon aikana syntyvät suhteet voivat tukea lapsen suhdetta omiin vanhempiin ja muihin läheisiin. Suhteet läheisiin voivat pysyä ennallaan tai jopa vahvistua. Toisaalta sijaishuollossa syntyvät suhteet voivat myös korvata suhteen omiin vanhempiin ja muuhun lähipiiriin. Sijaishuolto voi parhaimmillaan tukea lapsen sosiaalisten verkostojen kehittymistä ja lisätä

luottamusta muihin ihmisiin. Toisaalta sijaishuolto voi myös heikentää lapsen jo ole-massa olevia ihmissuhteita ilman että se tarjoaa uusia, korvaavia yhteyksiä. Aiheesta on kuitenkin niin vähän tutkimustietoa, että on vaikeaa arvioida, millainen suhdemalli on yleisin. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 15–16.)

Riitta Laakson (2012) mukaan lastensuojelutyö on eettisesti värittyä sekä täynnä poh-dintaa ja kannanottoja liittyen lapsen asemaan ja etuun, vanhempien oikeuksiin ja vastui-siin sekä työntekijöiden velvollisuuksiin. Lapsen sijoittaminen esimerkiksi lastenkotiin haastaa oletuksen siitä, että vanhemmat vastaavat lapsen kasvusta ja kehityksestä. Lapsen sijoittaminen lastenkotiin ei sulje pois vanhempien osallisuutta lapsen elämään. Päinvas-toin lastenkodin arjessa työskennellään tiiviisti yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä pidetään tärkeänä, mutta taustalla muistetaan kuitenkin se, että lapsen ja vanhemman välinen suhde saattaa olla monimutkainen ja jopa lapsen hyvinvoinnin vaarantava. (Mt., 25–26.)

Lapsen sosiaalityöntekijä huolehtii lapsen sijaishuoltoon liittyvistä toimista ja ratkaisuis-ta samalla tukien perheen jälleenyhdistämistä lapsen edun lähtökohdista. Sijaishuollon ai-kaisessa työskentelyssä korostuu lapsen oikeus vanhempiinsa. Lapsen ja vanhempien vä-linen suhde nähdään ainutlaatuisena. Sijoituksen onnistumisen näkökulmasta tärkeää on se, miten vanhemmat suhtautuvat lapsen huostaanottoon ja miten vanhempien kanssa työskennellään. (Pitkänen 2011, 20–23.)

Lapsen ja vanhempien välinen yhteydenpito on kiistaton edellytys perheen jälleenyhdis-tämislle. Yhteydenpito on kuitenkin tärkeä osa sijaishuoltoa myös silloin, kun lapsi ei palaa vanhempiensa luokse. Läheissuhteiden säilyminen voi auttaa lasta minäkuvan ra-kentamisessa ja ymmärrys omasta menneisyydestä voi auttaa itsensä tuntemisessa. Lap-sen ja läheisten yhteydenpidosta sovitaan pääsääntöisesti asiakassuunnitelmaneuvoite-luissa. Yhteydenpidosta sovitut käytänteet kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan. Yhtey-denpidosta sovittaessa on tärkeää huomioida lapsen oma mielipide, ja lisäksi yhteydenpi-don tulee olla lapsen edun mukaista. Tilanteissa, joissa yhteydenpidosta ja sen määrästä tai tavoista on eriäviä näkemyksiä, sosiaalityöntekijän tulee tehdä yhteydenpidon rajoit-tamispäätös. Lapsen oikeus yhteydenpitoon on vahva, mutta se ei ylety tilanteisiin, joissa vanhempi tai muu lapsen läheinen ei halua olla yhteydessä lapseen. Tällaisessa tilanteessa yhteydenpitoa ei voida pakottaa. Sijaishuollossa olevien lasten kohdalla ei ole epätaval-lista, että yhteydenpito katkeaa läheisen aloitteesta. (Pelkonen 2023, 37–40.)

Riitta Laakson tutkimuksesta selviää, että sijoituksen aikana lapsen yhteydenpito läheisiin voi tapahtua monella eri tavalla. Se voi tapahtua tapaamisten kautta, puhelimitse ja tekstiviestien tai esimerkiksi Skypen yhteydellä. Yhteydenpidon ja tapaamisten tiheys vaihtelee. Osa lapsista on päivittäin yhteydessä läheisiinsä, kun taas osa harvemmin. Myös tapaamisten määrä ja niiden toteutustapa vaihtelee. Osalla lapsista tapaamiset ovat valvottuja. Laakson tutkimukseen osallistuneille lapsille ja nuorille merkityksellistä oli se, että he itse saivat vaikuttaa yhteydenpitoon – erityisesti siihen, keihin he olivat yhteydessä ja kuinka usein. Nuoret nostivat myös esiin kaverisuhteet ja sen, että kavereita saa tavata liian harvoin. Tärkeäksi kehittyneiden ystävyysuhteiden ylläpitäminen ei kuitenkaan aina ole mahdollista, erityisesti etäisyyksien tai muiden vastaavien tekijöiden vuoksi. (Laakso 2019, 44–45.)

Ida Hammen (2018) kuvailee artikkelissaan tanskalaista lastensuojelun sijaishuoltoa. Tanskassa biologinen sukulaisuus nähdään ylivertaisena muihin sukulaisuusmuotoihin verrattuna ja se vaikuttaa merkittävästi huostassa oleville lapsille järjestettäviin lastensuojelun palveluihin. Biologisen sukulaisuuden ensisijaisuus vaikuttaa sijaishuollon lailiseen rakenteeseen, kunnallisiin käytäntöihin ja yhteiskunnallisiin diskursseihin, sillä lasten suhteen sijaisvanhempiin katsotaan olevan vähemmän olennainen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset kohtaavat ristiriitaisen vaatimuksen sijaisvanhempiin kiinnittymisestä samalla kuitenkin muistaen sen, että biologisten vanhempien ajatellaan olevan korvaamattomia. (Mt., 342.) Tarja Pösö, Marit Skivenes ja Anne-Dorthe Hestbæk (2013) ovat tutkineet lastensuojelujärjestelmiä Tanskan, Suomen ja Norjan hyvinvointivaltioissa. Näissä kolmessa maassa lastensuojelujärjestelmät painottavat ennaltaehkäisevää politiikkaa. Suurin osa palveluista on kotiin annettavia, tukevia palveluita, joihin tarvitaan perheen suostumus. Lastensuojelujärjestelmän kokonaisideologia perustuu tällöin siihen, että vanhemmat kantavat päävastuun lapsistaan ja järjestelmän tarjoama tuki on täydentävää. (Mt., 478.)

Pösön ym. tutkimuksesta käy ilmi, että Suomen ja Tanskan lastensuojelujärjestelmissä on yhteneväisyyksiä, esimerkiksi vanhempien asema nähdään vahvana. Tutkimus ei koske yksinomaan sijaishuoltoa, mutta sen pohjalta voidaan päätellä, että Tanskan sijaishuoltoa koskevat havainnot ovat relevantteja myös suomalaisen sijaishuollon näkökulmasta. Lapsen läheissuhteet ovat sijaishuollossa tärkeässä osassa. Suhteet läheisiin eivät kuitenkaan ole yksioikoisia huolimatta niille annettavasta suuresta painoarvosta. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on säädellä näitä suhteita niin, että ne ovat lapsen edun mukaisia. Laakson (2019, 47) tutkimuksessaan tekemät haastattelut korostavat sitä, että sijoitettujen lasten

hyvinvointia tarkasteltaessa suhteiden tukeminen ei saisi rajoittua pelkästään yhteydenpidon mahdollistamiseen. Sen sijaan tukemisen tulisi käsittää myös lapsen läheissuhteiden luonteen ymmärtämisen sekä mahdollisten huolenaiheiden, jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyn yhteistyössä lapsen ja hänen läheistensä kanssa. Suomessa tehdyistä tutkimuksista on vielä rajallisesti tietoa siitä, kuinka sijoitettujen lasten läheissuhteiden tukeminen käytännössä toteutuu. Tuen rajautuessa vain yhteydenpidon järjestämiseen vaarana voi olla, että lapsi jää yksin käsittelemään läheissuhteisiin liittyviä haasteita. (Mt., 47.)

Tutkimukset biologisten vanhempien ja lapsen välisestä yhteydenpidosta sekä yhteydenpidon vaikutuksesta lapsen kehitykseen ovat tuottaneet ristiriitaisia tuloksia. Jotkin tutkimukset osoittavat, että jatkuva kontakti vanhemman ja lapsen välillä edistää kiintymyssuhteen laatua. Toiset raportit viittaavat siihen, että yhteydenpito vanhempiin aiheuttaa erilaisia ongelmia ja saattaa olla mahdollinen häiriöiden lähde kaikenikäisille lapsille. Jotkut tutkijat esittävät, että yhteydenpito biologisten vanhempien kanssa voi auttaa lapsia kohtaamaan identiteettikysymyksiä ja vähentämään tunteita menetyksen ympärillä. Toiset taas nostavat esiin mahdolliset traumaattiset kokemukset, jotka syntyvät yhteydenpidosta lastaan kaltoinkohdelleiden vanhempien. Jälkimmäiset tutkimukset korostavat myös mahdollisia kiintymysongelmia, joita voi aiheuttaa vanhempien roolien epäselvyys. Tutkimuksissa nousee esiin myös ammatillisen tuen tärkeys tapaamisten suunnittelussa ja niiden laadun varmistamisessa. Tulosten mukaan tuen puute voi johtaa haitallisiin seurauksiin lapselle. Tutkimuksessa ei kuitenkaan oteta kantaa tapaamisten tiheyteen. (Poitras ym. 2021, 576.)

Caroline Boyle (2017) on tutkimuksessaan selvittänyt biologisten perhesuhdeyhteyksien vaikutusta lapsiin adoptiossa ja pitkäaikaisessa sijaishuollossa. Tutkimuksessa sisarusten välinen yhteys tunnistettiin toistuvasti erittäin tärkeäksi adoptiovanhempien, sijaisvanhempien sekä lasten toimesta. Sisarusten välisen kiintymyksen katsottiin olevan merkittävä suojatekijä silloin kun biologisiin vanhempiin ei ollut turvallista kiintymyssuhdetta. Tutkimukseen osallistuneiden lasten parissa keskeiset teemat olivat halu nähdä sisaruksia useammin sekä huoli sisaruksista, jotka eivät ole samassa perheessä. Yhteydenpito isovanhempien kanssa näyttäytyi myös myönteisenä tekijänä, sillä monilla lapsilla oli läheinen suhde isovanhempiin ja joissakin tapauksissa lapset olivat asuneet isovanhempiensa kanssa tai olleet isovanhempiensa hoidettavana ennen sijoitusta. Myös muiden sukulaisen rooli positiivisten kiintymyssuhteiden ylläpitämisessä nousi esiin tutkimuksessa. (Mt., 28.) Sijaishuollossa olevien lasten läheissuhteet eivät rajoitu vain vanhempiin. Lapsen läheisverkostoon saattaa kuulua vanhempien lisäksi myös sukulaisia.

Lapsen ja vanhemman yhteydenpito sijaishuollon aikana on herkkä aihe, joka asettaa vastakkain lapsen tarpeen suojelulle sekä tarpeen yhteyksille biologisiin vanhempiin. Monissa tapauksissa sekä biologiset vanhemmat, että lapset vaativat yhteydenpidon lisäämistä. Sosiaalityöntekijät ja sijaisvanhemmat kuitenkin pelkäävät yhteydenpidon mahdollisia haitallisia vaikutuksia lapsen emotionaaliseen tilaan. Heidän mukaansa lapset ilmentävät usein eri asteista ahdistusta yhteydenpidon jälkeen. (Poitras & Porlier & Tarabulsy 2021, 575–576.) Tutkimukset osoittavat, että vaikka yhteydenpito voi auttaa joitakin lapsia kiintymyssuhteen ongelmassa, toisille sillä on päinvastainen vaikutus. Tämän vuoksi yhteydenpitojärjestelyt tulisi tehdä tapauskohtaisesti lapsen etua ajatellen. Yhteydenpidon aikana lapset elävät uudelleen kokemuksia hylkäämisestä ja turvattomasta kiintymyssuhteesta. Haavoittuvuuden ja pelon tunteet aiheuttavat vetäytymistä, takertumista ja kontrolloivaa käytöstä. (Boyle 2017, 30.)

2.3 Suhdeperustainen sosiaalityö läheissuhdetyöskentelyn taustalla

Sosiaalityön suhdeperustaisuus liittyy sekä asiakkaiden erilaisiin ihmissuhteisiin että asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden välisiin suhteisiin. Sosiaalityön ammatin alusta asti suhteet sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välillä on nähty olevan keskeinen asia sosiaalityön toteuttamisessa. Suhdekomponentin voidaan nähdä olevan sosiaalityön sielu tai sydän. Lastensuojelua koskevasta tutkimustiedosta kuitenkin selviää, että työssä käytetyt käytännöt ovat auktoriteettipohjaisia, pakottavia ja byrokratisoituja. Lasten osallistuminen on pikemminkin pintapuolista, kuin tärkeä osa prosessia. Lasten ja perheiden informointi on puutteellista ja prosessit asiakkuudessa leimaavia ja puutteisiin keskittyviä. (Frederick & Spratt & Devaney 2021, 3021.)

Harry Ferguson, Lisa Warwick, Tom Disney, Jadwiga Leigh, Tarsem Singh Cooner ja Liz Beddoe (2022) ovat tutkineet suhdeperustaista sosiaalityötä ja sosiaalityön asemaa kannattelevana suhteena (eng. holding relationship). He ovat tutkimuksessaan havainneet erilaisia suhteita sosiaalityöntekijöiden ja perheiden välillä. Suhteet vanhempiin, jotka vastustivat lastensuojelun puuttumista, olivat jännittyneitä ja toisinaan vihamielisiä. Joissakin suhteissa oli syklittäisiä sitoutumisen ja eristäytymisen jaksoja sekä sosiaalityöntekijöiden että perheenjäsenten osalta. Osa suhteista oli vastavuoroisia. Huonosti alkanut suhde saattoi muuttua paremmaksi, vaikka asiakas olisi aluksi ollut yhteistyöhaluton.

Jotkin suhteet olivat terapeutisia ja asiakkaita tavattiin säännöllisesti. Kohtaamiset näissä suhteissa olivat merkityksellisiä ja auttoivat asiakkaita eteenpäin. Tutkimuksen tulokset osoittavat suhteiden laadun olevan tärkeä tekijä tehokkaassa sosiaalityössä ja muutoksen aikaansaamisessa. Suhteiden laatua ei ole kuitenkaan mahdollista selittää yksinomaan suhdeperustaisen sosiaalityön avulla.

Ferguson ym. (mt.) selittävät tuloksia kannattelevan suhteen käsitteen avulla. Kannatteleva suhde on terapeutinen ja sisältää avaintekijöitä, kuten luotettavuus, uppoutuminen palvelunkäyttäjien jokapäiväiseen elämään ja auttaminen elämäntaitojen kehittämisessä, fyysinen ja emotionaalinen läheisyys sekä eettinen ulottuvuus, joka sisältää vallan ja eriarvoisuuden tiedostamisen. Työskentelyn eettinen ulottuvuus oli yksi avaintekijöistä siinä, miten ammattilaiset harjoittivat kriittistä pohdintaa ja tiedostivat vallan ja eriarvoisuuden läsnäolon työssään. Nämä ammattilaiset näkivät palvelunkäyttäjät kokonaisvaltaisesti ja yrittivät kovasti olla vahvistamatta leimaantumista liittyen köyhyyteen, mielen-terveyden ongelmiin ja lasten huostaanottoon. (Mt., 220–221.)

Suomalaisessa lastensuojelussa on laajalti käytössä systeeminen toimintamalli, jonka juuret ovat Lontoon Hackneyssa kehitetyssä Reclaiming Social Work -mallissa. Systeemisyydellä tarkoitetaan näkökulmaa, jossa huomio kiinnittyy moninaisiin vaikutussuhteisiin, joita eri tekijöiden välillä on. Kaikki tekijät voivat vaikuttaa toisiinsa jollain tapaa. Systeemisessä ajattelussa kommunikaatio- ja vuorovaikutussuhteet ovat tärkeässä osassa. Systeemisen toimintamallin ydinelementtejä ovat systeeminen asiakastyö, systeeminen tiimi ja systeeminen viikkokokous. (Aaltio & Isokuortti 2019, 9, 11.) Tämän tutkimuksen kannalta oleellista on tarkastella systeemistä asiakastyötä.

Systeeminen asiakastyö perustuu luottamuksen ja myönteisten suhteiden rakentamiseen. Työssä keskitytään erityisesti lapsen, hänen perheensä ja heidän elinympäristönsä välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Systeeminen asiakastyö on suhdeperustaista tarkoittaen sitä, että työskentely keskittyy suhteisiin, niiden laatuun ja merkityksiin. Työskentelyssä aikaansaatu muutos tapahtuu suhteessa. (Aaltio & Isokuortti 2019, 12.) Suhdeperustaisessa työskentelyssä suhteen luominen on ratkaisevaa ja myös edellytys luottamuksen rakentumiselle. Rakennetun suhteen ja sitä kautta syntyvän luottamuksen avulla sosiaalityöntekijä voi saada työskentelyn ja muutoksen aikaansaamisen kannalta olennaista tietoa perheeltä. Suhdeperustaisuus on keskeistä muutosten aikaansaamisen ja niiden pysyvyyden kannalta. Myönteisen suhteen luominen edellyttää kunnioittavaa kohtaamista, sensitiivistä otetta ja vallan jakamista siinä määrin, missä se viranomaisen roolissa on mahdollista.

Muutoksen kannalta olennaista on paikantaa se, millaisista systeemisistä suhteista perheessä olevat ongelmat juontavat juurensa. (Mauno 2021, 121–122.)

3 Harkintavalta lastensuojelun sosiaalityössä

Tässä luvussa määrittelen harkintavaltaa. Luku koostuu kahdesta alaluvusta, joista ensimmäinen käsittelee harkintavallan muotoutumista yleisellä tasolla sekä sosiaalityössä. Tarkastelu etenee harkintavaltaan lastensuojelun sijaishuollossa. Käsittelemme luvussa harkintavallan luonnetta, sen mahdollisuuksia ja haasteita sekä sitä, mitkä asiat vaikuttavat ammattilaisen harkintavaltaan. Pyrin tarkastelun avulla rakentamaan kokonaiskuvan siitä, mihin harkintavallan käyttö perustuu ja miten laajaa harkintavallan käyttö sijaishuollossa on.

3.1 Harkintavallan muotoutuminen

Viranomaisen harkintavaltaa ei voi olla ilman toimivaltaa. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisen ei voi tehdä harkintaa sisältäviä päätöksiä ilman, että hänelle on määritelty toimivalta asian ratkaisemiseksi. Harkintavallan voidaan nähdä olevan väistämätön osa oikeusjärjestystä, sillä säännösten täytäntöönpano vaatii ihmisten tekemää tulkintaa ja päätöksentekoa. Harkintavalta voidaan ymmärtää liikkumavarana, joka viranomaiselle on annettu päätöksentekoprosessiin. (Korte 2020, 20.)

Harkinnan voidaan nähdä muodostuvan jatkumona, jonka alkuvaiheessa käsitellään sitä, millaisia etuuksia ja palveluja tarjotaan sekä sitä, mitkä ovat niiden jakamisen kriteerit. Tähän sisältyy myös pohdinta hyvinvointipolitiikan päämääristä ja siitä, mitä eri palvelujen ja etuuksien avulla tavoitellaan. Poliitikkojen järjestelmätason harkinnasta, liittyen esimerkiksi opintotuen määrään ja keston tai työttömyysturvaan, muodostuu sosiaalilainsäädäntö. Lainsäädäntö pyritään laatimaan mahdollisimman selkeään muotoon, mutta niin, että sen toimeenpanoon jää tilaa harkinnalle. Jatkumon alkupäässä lainsäädännön normien muotoilu sisältää harkintavaltaa ja jatkumon loppupäässä harkintaa sovelletaan lainsäädännön tulkintaan yksittäistapauksissa. (Kalliomaa-Puha & Kotkas & Rajavaara 2014, 8.)

Michael Lipsky (2010) nimittää tutkimuksessaan katutason byrokraateiksi julkisten palveluiden työntekijöitä, jotka ovat työssään suoraan vuorovaikutuksessa kansalaisten kanssa ja, joilla on merkittävä harkintavalta työtehtäviensä suorittamisessa. Lipskyn

mukaan tyypillisiä katutason byrokraatteja ovat muun muassa opettajat, poliisit, sosiaalityöntekijät, tuomarit, julkiset lakimiehet ja terveydenhuollon työntekijät. Julkisten etuuskien tarjoajina ja julkisen järjestyksen ylläpitäjinä katutason byrokraatit ovat poliittisen kiistan keskiössä. Katutason byrokraatit työskentelevät jatkuvien ristiriitojen ja vaatimusten keskellä. (Mt.)

Harkintavalta on suhteellinen käsite, joten mitä suurempi harkintavallan aste on, sitä merkityksellisempää on ymmärtää työntekijöiden käyttäytymisen luonnetta sen ympärillä. Harkintavallan vähentäminen tai jopa poistaminen on lähestulkoon mahdotonta, sillä katutason byrokraattien työ sisältää tehtäviä, joihin ei ole mahdollista laatia tyhjentäviä sääntöjä, ohjeita tai määräyksiä. Tilanteet ovat usein liian monimutkaisia tiivistettäväksi ennalta määrättyihin muotoihin. Tilanteet edellyttävät sensitiivistä havainnointia ja arviointia. (Mt., 3–4, 15.) Kati Närhen, Tuomo Kokkosen ja Aila-Leena Matthiesin (2014) mukaan katutason byrokraatiassa tehdään suuri osa sosiaalipolitiikkaan ja sosiaalipalveluihin liittyvästä harkinnasta. Katutason byrokraattien rooli näyttäytyy ristiriitaisena, sillä he toimivat ja tasapainottelevat julkishallinnon ja asiakkaiden välissä. Harkintavalta pitää sisällään lupauksen toimia viisaasti ja oikeudenmukaisesti, ristiriitaisesta roolista huolimatta. Harkintavallan voidaan nähdä tekevän työstä vaativaa ja vastuullista. (Mt., 228.)

Harkintavalta on tiiviisti kytköksissä sosiaalityöntekijän eettiseen osaamiseen. Harkintavallalla tarkoitetaan tilanteen tulkintaa ja tulkinnan perusteella tehtävää päätöksentekoa siitä, onko ihmisellä oikeutta esimerkiksi palveluun tai etuuteen. Byrokraattisena hallinnon osana sosiaalityö ei voi toimia pelkästään avunannon lähtökohdista. Harkintavaltaa ohjaa perustuslain tasolla määritetty yhdenvertaisuus. Asiakkaiden kohtelun tulee olla tasavertaista, oikeudenmukaista ja johdonmukaista. Asiakkaiden tulee voida luottaa viranomaisten toiminnan virheettömyyteen ja oikeellisuuteen. Sosiaalityöntekijä toimii käyttäen tiettyä vapautta, ottaen kuitenkin huomioon reunaehdot, jotka toiminnalle on asetettu. Harkintavalta voidaan nähdä tiedon ja vallan yhteen kietoutumisena. Valtaan liittyy läheisesti myös moraalisen järjestyksen käsite. (Sirviö & Romakkaniemi & Lindh & Laitinen 2015, 248–250.) Allison D. Murdach (2008) kuvaa harkintavaltaa vallaksi tai oikeudeksi päättää tai toimia oman harkinnan mukaan. Harkintavaltaa on myös kuvattu joustavaksi, intuitiiviseksi ja asiakkaiden toiveisiin ja vaatimuksiin reagoivaksi. Harkintavalta on merkittävässä osassa käytännön päätöksissä, jotka tehdään stressaavissa olosuhteissa, sillä se auttaa ammattilaisia tekemään ratkaisuja, jotka ovat sopivia, oikea-aikaisia ja tehokkaita. (Mt., 183.)

3.2 Harkintavalta lastensuojelun sijaishuollossa

Sijoitettujen lasten vanhempien kanssa tehtävää työtä ohjaavat lastensuojelulaki, muut yhdessä tehdyt sopimukset sekä sosiaalityön yleiset eettiset periaatteet. Laki ei kuitenkaan ole tyhjentävä, eivätkä yleiset eettiset periaatteet aina anna vastauksia tilanteisiin, joihin työntekijät arjessa törmäävät. Tällaisissa tilanteissa työntekijöiden eräänlainen ”moraalinen ääni” ohjaa päätöksentekoa. (Laakso 2012, 26–27.) Lastensuojelun työntekijöiden tulee työssään jatkuvasti tehdä valintoja eri toimien välillä. On olemassa menettelyjä ja käsikirjoja, jotka saattavat auttaa päätöksenteossa, mutta loppujen lopuksi heidän tulee tehdä valinta perustuen tietoon, joka heillä on sillä hetkellä tilanteesta. Harkinnanvarainen päätöksenteko on toimintatapa epävarmoihin tilanteisiin, joissa lakeja, sääntöjä ja tietoa tulee soveltaa erityistapauksiin. Harkinnanvarainen päätöksenteko ei ole mieltävaltaista spekulatiota, arvojen suuntaamaa toimintaa tai loogista päättelyä vaihtoehtojen välillä. (Caspersen & Paulsen 2023, 1–2.)

Anders Molander, Harald Grimen ja Erik Oddvar Eriksen (2012) määrittelevät artikkelissaan ammatillista harkintaa ja vastuullisuutta hyvinvointivaltiossa. He kuvaavat ammatilaisten roolia portinvartijoina, sillä ammattilaiset päättävät kuka saa mitäkin, milloin ja miten. Heidän mukaansa harkintavallan avulla voidaan varmistaa yksittäisten tapausten asianmukainen tarkastelu ja käsittely, sillä harkintavalta sallii yksilöllisten ja ainutlaatuisien piirteiden huomioinnin. Eri ihmisillä voi olla erilaisia tarpeita, joten harkinnanvarainen päättely on näin ollen tarpeen joustavan ja yksilöllisen kohtelun mahdollistamiseksi. Harkintaa on vaikea ennustaa ja hallita. Samassa tapauksessa voidaan harkinnanvaraisen päätöksenteon kautta päätyä erilaisiin arvioihin eri aikoina, eri tilanteissa ja eri henkilöiden toimesta, vaikka itse asiassa mikään ei olisi muuttunut, ja vaikka asia olisi käsitelty asiantuntevasti, perusteellisesti ja tunnollisesti. (Mt., 214, 217–218.) Molander ym. viittaavat tekstissään Lipskyn (2010) käsitteeseen ”katutason byrokraatit”. Lipskyn mukaan sosiaalityöntekijät ovat työnsä luonteen vuoksi katutason byrokraatteja, joten Molander ym. viittaavat tekstissään muun muassa sosiaalityöntekijöiden harkintavallan käyttöön.

Lastensuojelussa tehtävien päätösten ensisijainen kohde on asiakkaana oleva lapsi tai nuori, mutta tehtyjen päätösten vaikutukset ulottuvat laajemmalle, lapsen lähipiiriin. Sosiaalityöntekijä on juridisesti vastuussa päätöksistä, mutta päätöksentekoprosessin tulisi kuitenkin tapahtua vuorovaikutuksellisesti. Lastensuojelussa tehtävät päätökset perustuvat suurelta osin sosiaalityöntekijän harkintaan. Työhön sisältyvä harkintavalta antaa työntekijälle vapauden toimia, mutta myös olla toimimatta. (Lamponen 2022, 39.)

Sosiaalityön ammatillisesta arvioinnista ja päätöksenteosta puhuttaessa huomio keskittyy usein virallisiin suuren mittakaavan päätöksiin, jotka vaikuttavat merkittävästi ihmisten elämiin. Tällainen päätös on esimerkiksi lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. On kuitenkin tärkeää huomata, että sosiaalityössä ammattilaiset tekevät päivittäin lukuisia päätöksiä, jotka eivät välttämättä ole niin suuria, mutta joiden vaikutus voi olla silti hyvin merkittävä. Merkittävää on myös se, että sosiaalityöntekijät saattavat suositella asiassa tiettyä toimintatapaa tai suuntaa, vaikka eivät olisi päätöksentekijän roolissa. (Taylor & Whittaker 2018, 105.)

Sijaishuoltotyö on luonteeltaan julkista huoltajuutta ja huolenpitotyötä. Työssä kohdattavat asiat ovat sensitiivisiä ja hyvin intiimejä ja näin ollen vaativat työntekijöiltä korkeaa etiikkaa. Sosiaalityön eettiset ohjeet, yleiset eettiset periaatteet tai lastensuojelun laatusuosituksen eivät yksistään riitä sijaishuollon arjessa kohdattujen tilanteiden ratkaisemiseen. Tästä syystä tarvitaan eettistä herkkyyttä ja arviointia, joka tapahtuu jokaisen yksittäisen tilanteen erityispiirteistä käsin. Sijaishuoltotyötä voi ajatella käytännölmoraalisena, jolloin korostetaan arjessa tapahtuvien asioiden ja kohtaamisten merkitystä ja tarkastellaan eettisyyden toteutumista näissä tilanteissa. (Eronen & Laakso 2017, 144.)

Tarja Pösö (2012) kuvailee lapsen etua yhdeksi tärkeimmistä käsitteistä tämän päivän lastensuojelussa. Lastensuojelussa tehtävien päätösten tulee noudattaa lapsen edun periaatetta, kuten lainsäädännössä on määrätty. Päätösten muut perusteet eivät saa ohittaa lapsen edun periaatetta, lapsen edun tulee olla asiassa aina vahvin perustelu. Näin ollen lapsen etua ei voida päätöksenteossa ylittää esimerkiksi taloudellisten seikkojen tai vanhempien toiveiden verukkeella. Lapsen edun sisältö eri tilanteissa ei ole muuttumaton, joten sitä joudutaan tulkitsemaan kunkin tapauksen erityispiirteet huomioiden. Näin ollen tilanteiden tulkinta sisältää aina moraalista järkeilyä. Joskus voi olla vaikea erottaa sitä, onko kyseessä lapsen vai vanhempien etu. (Mt.)

Lapsen edun käsitteen lisäksi keskeisiä käsitteitä lastensuojelussa ovat lapsen oikeudet ja näkökulma. Pösö toteaa, että lapsen edun, oikeuksien ja näkökulman käsitteet ovat kaikki tulkinnanvaraisia, eikä niiden perusteella voida koostaa täsmällisiä ohjeita lastensuojelun muuttuviin tilanteisiin. Kuten lapsen edun käsite, lapsen oikeuksien ja näkökulman käsitteet ovat myös tilannesidonnaisia ja sisältävät moraalista järkeilyä. Tilanteet sisältävät näistä syistä myös epävarmuutta. Lastensuojelun sosiaalityössä puhutaan usein epävarmuudesta ja sen sietämisestä. Pösön mukaan epävarmuuden poistaminen lastensuojelullisesta päätöksenteosta on mahdotonta, mutta sen sietämiseen ei tulisi silti kannustaa.

Epävarmuuden sietämisen sijaan lapsen edulle, oikeuksille ja näkökulmalle tulisi etsiä vahvempaa teoreettista pohjaa, johon nojata päätöksentekotilanteissa. (Mt., 76, 91–92.)

Barbara Segatto, Anna Dal Ben ja Serena Giacomini (2020) ovat tutkimuksessaan selvittäneet kirjallisuuskatsauksen menetelmin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden harkintavallankäyttöä päätöksenteossa Italiassa. Tutkimuksesta selviää, että sosiaalityöntekijöiden tekemiin päätöksiin vaikuttavat liian usein henkilökohtaiset tekijät, jotka liittyvät kunkin ammattilaisen yksilöllisiin ominaisuuksiin ja kokemukseen sekä organisaation elementteihin. Tämä tarkoittaa sitä, että päätöksenteko ei perustu pelkästään jokaisen tapauksen ominaisuuksiin. Tutkimus osoittaa myös, että Italiassa sosiaalityöntekijät käyttävät päätöksentekotilanteissa intuitiivista lähestymistapaa, ilman riittävää arviota eri vaihtoehtoihin liittyvistä riskeistä. (Mt., 780–782.) Italialainen tutkimus osoittaa, että harkintavallan käyttöön vaikuttavat yksilön tasolla henkilökohtaiset tekijät ja organisaatioon liittyvät tekijät. Harkintaan sisältyy aina inhimillisiä tekijöitä, sillä jokainen ammattilainen tekee työtä oman kokemuksensa pohjalta. Työkokemuksen voi nähdä sujuvoittavan lastensuojelun sijaishuollon arjessa tapahtuvia päätöksiä. Kuitenkin intuitiivinen toiminta, ilman riittävää perehtymistä asiaan ja eri ratkaisumahdollisuuksiin, voi johtaa väärin perusteista tehtyihin päätöksiin. (Mt.) Tämän pohjalta voisi olettaa, että parhaat edellytykset harkintaa sisältäville päätöksille antaa riittävän laaja työkokemus, sekä teoreettinen tietopohja.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa käyn läpi tutkimuksen toteutusta. Luku koostuu neljästä alaluvusta, joissa käsittelen tutkimustehtävääni ja tutkimuskysymystäni, tutkimuksen metodologiaa, aineistoa ja sen analyysia sekä tutkimuseettisiä kysymyksiä. Havainnollistan aineiston analyysin etenemistä taulukon avulla sekä kerron vaihe vaiheelta analyysin etenemisestä. Analyysin tarkka kuvaaminen parantaa myös tutkimuksen luotettavuutta ja läpinäkyvyyttä.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tässä laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käyttämää harkintavaltaa lapsen läheissuhteiden turvaamisessa. Tutkimuskysymykseni on: *”Miten sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa toteuttaessaan lapsen läheissuhteiden turvaamista lastensuojelun sijaishuollossa?”*

Anu Puusan ja Pauli Juutin (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen lähestymistapa painottaa sitä, että todellisuus ja siitä saatava tieto ovat luonteeltaan subjektiivisia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäisiä tapauksia ja tutkimuskohde tai kohteet pyritään tavoittamaan luonnollisissa olosuhteissa. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeässä asemassa ovat tutkittavien kokemukset. (Mt., 75–76.) Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote on erityisen sopiva tilanteisiin, joissa halutaan selvittää tapahtumien yksityiskohtaisia rakenteita, tutkia luonnollisia tilanteita, joita ei ole mahdollista tutkia kokeellisessa muodossa tai kun halutaan tutkia tiettyihin tapauksiin liittyviä syy-seuraussuhteita, joita ei ole mahdollista tutkia kokeellisesti. (Metsämuuronen 2006, 88.)

Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018) mukaan myös teoria on laadullisessa tutkimuksessa merkittävässä osassa. Laadullisen tutkimuksen kannalta on tärkeää tarkastella havaintojen teoriapitoisuutta. Havaintojen teoriapitoisuus määräytyy tutkittavalle ilmiölle annettavien merkitysten, yksilön käsityksen ja tutkimuksellisten välineiden kautta. Toisin sanoen, ei siis ole olemassa puhtaasti objektiivista tietoa. (Mt., 18–20.) Jari Eskola ja Juha Suoranta (1998) kirjoittavat laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asemaan liittyvästä vapaudesta. Heidän mukaansa tutkijalla on laadullista tutkimusta tehdessään mahdollisuus

suunnitella ja toteuttaa tutkimusta joustavasti. Laadullinen tutkimus edellyttää tutkijalta paljon tutkimuksellista mielikuvitusta – erityisesti menetelmien ja kirjoitustapojen kokeilemistä ja soveltamista. (Mt., 20–22.) Tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden kokemukset yhdistetään harkintavallan teoreettiseen näkökulmaan.

4.2 Aineisto

Tutkimukseni aineisto on Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta saatu valmis laadullinen aineisto. Aineisto ”FSD3203 Tampere Praksis: Lastensuojelun sijaishuolto ja lasten läheisverkostot 2016” koostuu neljän sosiaalityöntekijän haastatteluista. Sosiaalityöntekijät työskentelevät sijaishuollossa olevien lasten kanssa. Haastatteluissa sosiaalityöntekijät kuvailevat asiakastapauksia ja niiden etenemistä. Asiakastapausten pohjalta haastatteluissa pohdittiin myös sijaishuollossa olevien lasten läheisverkostojen merkitystä. Aineisto sisältää yhteensä yhdeksän asiakastapausta. Haastatteluiden keskeisiä teemoja ovat lapsen läheisverkostot, lastensuojeluprosessin eteneminen, erilaiset läheisverkostoa koskevat tilanteet sekä sosiaalityöntekijän toiminta ja ratkaisut silloin, kun sijoitetun lapsen läheissuhteet ovat olleet säätelyn tarpeessa. Aineisto on kerätty ajankohtana 2.4.2016–2.5.2016. Litteroitu aineisto on pituudeltaan 66 sivua.

Maiju Taskinen (2016) on aineiston alkuperäisjulkaisussa eli Pro gradu -tutkielmassaan kuvannut haastatteluiden toteutusta ja sisältöä. Taskisen mukaan haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina. Osa sosiaalityöntekijöistä käytti haastatteluissa kerronnan apuna asiakkaan asiakirjoja. Haastatteluiden keskustelu oli avointa dialogia, mutta Taskinen esitti muutamia tarkentavia kysymyksiä keskustelun edetessä. Sosiaalityöntekijät pohtivat haastatteluissa lapsen tilanteessa tekemiään valintoja ja lisäksi pohtivat olisiko jotain voinut tehdä toisin. Sosiaalityöntekijät kokivat haastatteluiden olleen hyvää reflektointia asiakastapauksissa tehdyistä ratkaisuista. (Mt., 31–32.) Aineisto oli tutkimukseni näkökulmasta kerronnallisesti rikasta ja sosiaalityöntekijät kuvasivat harkintaa sisältävien toimien ja valintojen sisältöä varsin laajasti. Tehtyjen valintojen perustelut jäivät kuitenkin hieman niukoiksi, mikä vaikutti osaltaan siihen, kuinka perusteellisesti pystyin vastaamaan tutkimuskysymykseeni.

Valitsemastani aineistosta on aiemmin tehty kahdeksan Pro Gradu -tutkielmaa. Tutkielmien lähestymistavat ovat hyvin erilaisia. Aihetta on tarkasteltu muun muassa biologisen

vanhemmuuden, ekologisen systeemiteorian, vanhemmuuden diskurssien, perheen jälleenyhdistämisen ja sosiaalityöntekijän asiantuntijuuden näkökulmasta. Aineistoa ei ole tutkittu harkintavallan viitekehyksestä käsin. Samasta aineistosta on mahdollista tehdä monta eri tutkimusta, monia eri näkökulmia hyödyntäen. Valmiin aineiston käyttö säästää resursseja ja aikaa. Lisäksi valmiin aineiston käyttö vähentää eettisten ja tietoturvaan liittyvien kysymysten merkitystä. Valmiin aineiston käyttämisessä on monia hyviä puolia, mutta huonona puolena on se, että ensikäden kokemus aineiston keräämisestä jää saamatta. Aineiston kerääminen voisi syventää aiheen tarkastelua entisestään ja se opettaisi myös esimerkiksi haastattelun tai kyselyn toteuttamisesta. Koen kuitenkin, että valmiin aineiston tutkiminen voi olla myös antoisa kokemus ja lopputulos onnistunut, huolellisen perehtymisen ja toteutuksen avulla.

4.3 Aineiston analyysi

Käytän tutkimuksessani analyysimenetelmänä laadullista sisällönanalyysia. Teen analyysin aineistolähtöisesti. Satu Elo, Outi Kajula, Anniina Tohmonen ja Maria Kääriäinen (2022) kuvaavat sisällönanalyysia käytetyimmäksi analyysimenetelmäksi laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysi voi olla aineistolähtöinen, teorialähtöinen tai näitä molempia yhdistelevä. Toteutustavasta riippumatta analyysin päävaiheet ovat valmistelu-, analysointi- ja raportointivaihe. Sisällönanalyysi soveltuu monenlaisten materiaalien analysoimiseen. Tavoitteena on kuvata tutkimusmateriaali tiivistetyssä, pelkistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysin ydin on luokkien laatiminen, ja lopputuloksena onkin yleensä luokat tai kategoriat, jotka kuvaavat tarkasteltavaa ilmiötä tai aihetta. Sisällönanalyysin avulla etsitään vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tutkija tuottaa luokittelun ja siinä käytetyt käsitteet aineistoonsa perustuen. (Mt., 215–218.)

Aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköitä ei ole määritelty ennalta, vaan ne muotoutuvat analyysin edetessä. Analyysiyksikkö voi olla sana, lause, lausuma tai jokin kokonaisuus, joka sisältää useita lauseita. Sitä, millaiseksi analyysiyksikkö muotoutuu, ohjaavat tutkimustehtävä ja aineiston laatu. Aineiston pelkistämisvaiheessa karsitaan pois oman tutkimustehtävän kannalta epäolennainen tieto. Pelkistäminen toteutetaan niin, että aineistosta etsitään tutkimustehtävää kuvaavia alkuperäisilmaisuja. Samaa kuvaavat

ilmaisut voidaan alleviivata samalla värillä, tällöin erilaiset ilmiöt on helppo erottaa toisistaan. Pelkistämisvaiheen jälkeen seuraa ryhmittely. Kerätyistä alkuperäisilmaisuista poimitaan pelkistettyjä ilmauksia. Yhdestä alkuperäisilmaisuista voi saada useamman pelkistetyn ilmaisun. Samaa ilmiötä kuvaavat pelkistykset kootaan yhteen, ja näin syntyvät alaluokat. Alaluokkia yhdistelemällä saadaan yläluokkia ja yläluokkia yhdistelemällä pääluokkia. Lopuksi muodostetaan tutkimustehtävään yhteydessä oleva yhdistävä luokka. Ryhmittelyä seuraava vaihe on käsitteellistäminen. Tässä vaiheessa valikoidaan tieto, joka on tutkimuksen kannalta olennaista ja tiedon perusteella muodostetaan käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 80–94.)

Elo ym. (2022) kuvaavat myös pelkistettyjen ilmausten tuottamista ja alaluokkien muodostamista. Heidän mukaansa tutkimuskysymyksiin vastaavat alkuperäiset ilmaisut pelkistetään poistamalla turhat täytesanat ja muuntamalla murren sanat kirjakielisiksi. Pelkistämisvaiheessa tärkeää on se, että ilmauksen sisältö ei muutu, eikä tutkija tee omia tulkintoja. Aineisto tulisi käydä läpi useaan otteeseen, jotta kaikki ilmaisut tulevat mukaan analyysiin. Alaluokkien muodostaminen alkaa sillä, että samaa asiaa tai ilmiötä kuvaavat ilmaukset sijoitetaan samaan alaluokkaan. Pelkistysten määrä kannattaa kirjata ylös, sillä se kertoo aineiston laajuudesta. Alaluokan nimen tulee kuvata sen sisältöä mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti, jotta pelkistysten sisältö ei häviä. Alaluokkien muodostamisen jälkeen tarkistetaan, onko luokissa päällekkäisyyksiä. Tämän jälkeen samansisältöiset alaluokat yhdistetään yläluokaksi. Yläluokille annetaan niiden sisältöä kuvaavat nimet. Luokittelu etenee alaluokasta yläluokkaan ja yläluokasta pääluokkaan, ja tarvittaessa vielä yhdistävään luokkaan. Analyysin tulokset voidaan esittää esimerkiksi taulukon tai kuvion muodossa. (Mt., 219–221.)

Lähdekirjallisuuteen perehdyttyäni lähdin toteuttamaan analyysia vaihe vaiheelta. Luin aineiston huolellisesti läpi, takertumatta vielä kuitenkaan liikaa yksityiskohtiin. Pohdin toisen, laajemman tutkimuskysymyksen lisäämistä tutkimukseeni, sillä koin, että harkintavalta ei noussut aineistossa esiin tarpeeksi vahvasti. Päätin kuitenkin lukea aineiston vielä läpi pohtien samalla sitä, mihin kaikkiin aineiston kuvaamiin tilanteisiin liittyy harkintavaltaa. Lisäksi syvensin ymmärrystäni harkintavallan käsitteestä ja ymmärsin uusia olennaisia asioita sen luonteesta. Tarkan pohdinnan jälkeen päädyin pitäytymään alkuperäisessä tutkimuskysymyksessäni ja ottamaan analyysin avuksi apukysymyksiä. Tässä vaiheessa luin aineiston läpi vielä kertaalleen ja pyrin saamaan jokaisesta asiakastapauksesta selkeän kokonaiskuvan. Neljännen lukukerran yhteydessä alleviivasin aineistosta lauseita ja lausekokonaisuuksia, jotka vastasivat valitsemiini analyysin apukysymyksiin:

1. *Mitä asioita sosiaalityöntekijät painottavat läheissuhteiden turvaamisessa ja läheisverkoston kanssa työskentelyssä?*
2. *Mitä sosiaalityöntekijät käytännössä kertovat näissä tilanteissa tekevänsä?*
3. *Miten sosiaalityöntekijät huomioivat tilanteissa lapsen ja miten taas läheiset?*

Koen, että harkintavallan käsitteen sisällyttäminen apukysymyksiin ei ollut tarpeen. Kaikki työskentely, jota lapsen läheisverkoston kanssa tehdään, sisältää tavalla tai toisella harkintavaltaa, sillä laki ei määritä tarkkoja raameja työskentelylle. Tästä samasta syystä päädyin pitäytymään yhdessä tutkimuskysymyksessä. Koen, että kahden tutkimuskysymyksen kanssa olisi tullut päällekkäisyyksiä. Lisäksi nämä tekemäni valinnat tukevat analyysin aineistolähtöisyyttä.

Kerättyäni aineistosta tutkimuskysymykseeni vastaavat alkuperäisilmaisut, kokosin ne erilliseen tiedostoon. Muodostin alkuperäisilmaisuista taulukon, jonka toiseen sarakkeeseen koostin pelkistettyjä ilmaisuja valitsemistani alkuperäisilmaisuista. Tämän jälkeen siirsin pelkistetyt ilmaisut erilliseen tiedostoon ja lähdin muodostamaan niistä alaluokkia. Lähdin luokittelemaan samansisältöisiä pelkistyskäsitteitä allekkain, ja tämän jälkeen annoin luokalle nimen. Jatkoin tätä niin kauan, kunnes olin käynyt kaikki pelkistykset läpi. Alaluokkien muodostamisen jälkeen pohdin, mitkä alaluokat liittyvät toisiinsa, tätä kautta sain muodostettua yläluokat. Havainnollistan prosessia alla kuvatussa taulukossa.

Taulukko 1. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä alkuperäisilmaisusta pääluokkaan

Alkuperäisil- maisuu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pää- luokka
”Kun se äiti elä- essään oli tota al- koholin, käytti päihteitä alkoho- lia ihan hirvittä- vän runsaasti. Oli käyttänyt vuosia. Niin tuota siinä täytyi tietenkin rajata niitä äidin tapaa- misjuttuja.”	Äidin ja lapsen ta- paamisten rajaami- nen äidin runsaan alkoholin ja päihtei- den käytön vuoksi	Lapsen ja läheis- verkoston yhtey- denpidon säätely	Harkinta- valta läheis- suhteiden hallinnassa	Tilanne- kohtainen harkinta- vallan käyttö

Analyysin tuloksena syntyi kaiken kaikkiaan seitsemän alaluokkaa, jotka ovat lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätely, yhteydenpidon rajaaminen, läheisverkoston tukeminen ja ohjaaminen, interventiot ja tukitoimet lapsen asiakkuudessa, läheisverkoston aktiivointi, perheen jälleenyhdistäminen ja lapsen etu näkökulmana työskentelyyn. Alaluokkien perusteella muodostui kaksi yläluokkaa – harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa ja harkintavalta toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa. Kaikkia luokkia läpileikkaavaksi pääluokaksi muodostui tilannekohtainen harkintavallan käyttö.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Pirkko-Liisa Rauhalan ja Elina Vironkannaksen (2011) mukaan sosiaalityön tutkimuksessa vallitsee yksimielinen ajatus siitä, että tutkimuseettiset näkökulmat ja tutkimukseen liittyvien hyvien käytäntöjen huomioinnin tulisi kattaa kaikki tutkimusprosessin vaiheet. Lisäksi sosiaalityön tutkimuksen kentällä ajatellaan, että tutkimuksen tulee tuottaa hyötyä myös tutkittaville, ei vain tutkijoille. Tutkimuksen tekemisessä ei siis riitä se, että pyritään minimoimaan tutkittaville aiheutuvaa vahinkoa. Yhteiskunnallisen hyödyn tuottaminen

ei myöskään yksistään oikeuta tutkimusta, varsinkaan silloin, jos tutkimuksen seuraukset mahdollisesti huonontaisivat tutkittavan ryhmän hyvinvointia tai asemaa. (Mt., 238.)

Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen on eettisesti hyväksyttävän ja luotettavan tutkimuksen edellytys. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin kuuluvat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Ensisijaisesti jokainen tutkija vastaa itse hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2024.) Hyvään tieteellisen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkijat ja tieteelliset asiantuntijat noudattavat rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimuksen kaikissa vaiheissa, käyttävät tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä, toimivat avoimesti tuloksia julkaistessaan ja huomioivat muiden tutkijoiden työt ja saavutukset asianmukaisella tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on myös se, että tutkimus on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–112.)

Kati Kallisen ja Henna Pirskasen (2022) mukaan tutkimusetiikka tarkoittaa periaatteita, normeja ja sääntöjä, joita tulee noudattaa tutkimusta tehtäessä. Näiden lisäksi tutkimuksella on myös akateemisia, yhteisöllisiä ja yhteiskuntapoliittisia seurauksia, jotka tutkijan tulee ottaa huomioon. Tutkimuksen tekemiseen liittyvän eettisen harkinnan tulee kulkea mukana kaikissa tutkimuksen vaiheissa. (Mt., 125.) Sitoudun tutkimuksessani noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä.

Tutkimukseni aineistona toimii valmis aineisto Yhteiskuntatieteellisestä tietoarkistosta. Valmiin aineiston käyttäminen rajaa pois joitakin eettisiä kysymyksiä aineiston keruuseen liittyen, mutta se ei kuitenkaan poista eettisten kysymysten merkitystä tutkimukseeni liittyen. Käyttämäni aineisto on anonymisoitu sekä suorien, että epäsuorien tunnisteiden osalta. Kirjallisuutta etsiessäni olen kiinnittänyt huomiota siihen, että käyttämäni lähteet ovat luotettavia ja artikkelit vertaisarvioituja. Luotettavuutta on hyvä arvioida jokaisen lähteen kohdalla erikseen ja kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, millainen taho on tuottanut lähteen ja missä se on julkaistu. Yleisesti ottaen pyrin siihen, että kaikki käyttämäni lähteet ovat tieteellisiä lähteitä. Erilaisten tutkimusten yhteydessä olen kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, miten tutkimuseettiset kysymykset on huomioitu. Yksi käyttämäni lähteistä on kuitenkin verkkosivu, sillä en löytänyt kyseisestä asiasta tietoa tieteellisistä lähteistä. Kyseessä on THL:n verkkosivu, joten näkisin sen luotettavuuden olevan korkealla tasolla.

Tutkielmassa käyttämäni aineiston kerännyt Taskinen (2016) on Pro gradu -tutkielmaansa pohtinut aineiston keräämiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Hän kuvaa tutkimusluvan hakemista sekä arkaluontoisten tietojen käsittelyä. Taskisen mukaan asiakkailta ei kysytty lupaa tutkimukseen, vaikka haastatteluissa käsiteltiin asiakkaiden tilanteita. Tutkimusluvan Taskinen haki eräästä kunnasta. Taskinen kertoo keskustelleensa haastateltavien, eli sosiaalityöntekijöiden kanssa asiakastietojen anonymisoinnista ennen haastatteluja. Tärkeää oli se, että asiakkaita ja tapauksia ei voi tunnistaa haastatteluiden sisällöstä. (Mt., 35.)

Tutkimusaiheeni vuoksi myös käyttämäni lähdekirjallisuus käsittelee pitkälti lapsiin ja nuoriin liittyvää tietoa, joten on oleellista pohtia juuri lapsiin ja nuoriin kohdistuvan tutkimuksen etiikkaa ja sen erityispiirteitä. Johanna Kiili ja Johanna Moilanen (2019) tarkastelevat tutkimuksessaan lastensuojelun kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta tutkimuseettisestä näkökulmasta. Eettiset seikat korostuvat tutkimuksessa entisestään, kun kohderyhmänä ovat lapset. Lapset nähdään vajaavaltaisina ja haavoittuvaisina tutkimuksen piirissä. Lastensuojelun kentällä tutkimusaiheet ovat usein sensitiivisiä. Tästä syystä tutkittavien loukkaamattomuutta ja koskemattomuutta tulisi suojella erityisen tarkasti. Tutkimuksessaan Kiili ja Moilanen havaitsivat, että lapset saivat harvoin itse päättää tutkimukseen osallistumisesta. Tutkijat lähestyivät usein lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia tai lasten vanhempia, joten tieto tutkimuksesta ei saavuttanut lapsia suoraan. Sensitiiviset ja vaikeat aiheet saattavat herättää voimakkaita tunteita ja onkin ensisijaisen tärkeää, että tutkittava tietää, että hän voi keskeyttää tutkimuksen milloin tahansa. Ahdistavien tunteiden herääminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että tutkimus tulee jättää kesken. Ahdistavien aiheiden käsittelyn jälkeen tutkittavilla on hyvä olla mahdollisuus ammattiapuun. (Mt., 34–45.) Kallisen ja Pirskasen (2022) mukaan lapsia ja nuoria koskevassa haastattelututkimuksessa on läsnä kasvatuksen, vallan ja hallinnan kysymyksiä. Nämä teemat haastavat myös tutkimusetiikkaa ja vaativat ennakointia. (Mt., 125.)

Lastensuojelussa ovat vastakkain kysymykset lapsen suojelusta ja osallisuudesta, sekä osallisuudesta ja haavoittuvuudesta (Laakso 2019, 64). Suojelun tarpeesta ja haavoittuvaisesta asemasta huolimatta lapsia ja nuoria olisi tärkeää pyrkiä osallistamaan tutkimuksiin tilanteiden sallimissa rajoissa. Lasten ja nuorten kokemuksia koskevaa tietoa saadaan vain heiltä itseltään. Oma tutkielmani kohdistuu lasten kokemusten sijaan sosiaalityöntekijöiden sijaishuollon asiakaslasten kanssa tekemän työn kuvauksiin.

Lapset ja nuoret ovat sensitiivinen kohderyhmä tutkimuksen kentällä. Lasten osallisuus tutkimuksissa on lisääntynyt, mutta aihe herättää edelleen monia kysymyksiä. Lasten

osallisuuteen liittyen saatetaan ajatella, että aikuisilta kerätty lasta koskeva tieto on luotettavampaa, kuin lapselta itseltä kerätty tieto. Lapsilta saatua tietoa on saatettu varmistella aikuisilta, sillä on ajateltu heidän tietävän lapsia paremmin. Lasten kohdalla tiedon totuudenmukaisuus saatetaan kyseenalaistaa, sillä ajatellaan, että lapsi saattaa valehdella tai, että lapsi ei osaa erottaa todellisuutta kuvitelmista. (Kallinen & Pirskanen & Rautio 2022, 79–81.)

Uskon, että aiempi kokemukseni lastensuojelusta ohjasi minut valitsemaan sijaishuoltoa koskevan aiheen. Koen, että syvä kiinnostus aihetta kohtaan on hyvä asia, mutta samalla se luo myös eettisen kysymyksen ennakkokäsityksistä. Pohjatiedon olemassaolo on hyvä tiedostaa, jotta se ei vaikuta tiedon luotettavuuteen ja johdata tutkimusta liikaa. On kuitenkin muistettava se, että täysin objektiivisen tiedon saavuttaminen on mahdotonta. Asiantuntemus voi olla myös hyvä asia, eikä sitä tulisi pyrkiä poistamaan, sillä voi johtaa esimerkiksi syvällisempään tulosten tulkintaan.

Käyttämäni aineisto kuvaa aihetta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Sosiaalityöntekijän näkökulma on oletettavasti neutraalimpi kuin esimerkiksi lapsen vanhemman tai muun läheisen. Tutkimuksen viitekehys eli harkintavallan käsite huomioiden, sosiaalityöntekijän näkemys on kuitenkin oleellinen. Sosiaalityöntekijöiden kuvauksien perusteella läheissuhteiden säätelystä on mahdollista saada asiapitoinen kokonaiskuva. Käyttämässäni lähdekirjallisuudessa nousee esille myös lasten, nuorten ja läheisverkostojen ääniä. Aiheen syvemmän pohdinnan kannalta kuitenkin muutkin kuin sosiaalityöntekijöiden näkemykset ovat tärkeitä.

5 Sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden harkintavallan käyttö läheissuhteiden turvaamisessa

Tässä luvussa esittelen aineiston analyysin tulokset. Alalukujen nimet kuvaavat analyysin tuloksena syntyneitä kahta yläluokkaa sekä yläluokkien alle sijoittuvia alaluokkia, joita syntyi analyysissä seitsemän. Ala- ja yläluokkia yhdistävää pääluokkaa ja sen sisältöä käsittelen tarkemmin johtopäätösten ja pohdinnan yhteydessä. Esittelen analyysin tulokset hyödyntäen suoria lainauksia aineistosta. Suorien lainausten avulla pyrin havainnollistamaan alaluokkien sisältöä ja sosiaalityöntekijöiden painottamia asioita harkintavallan käytössä.

Taulukko 2. Analyysin tuloksena syntyneet alaluokat, yläluokat ja pääluokka

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätely Yhteydenpidon rajoittaminen	Harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa	Tilannekohtainen harkintavallan käyttö
Läheisverkoston tukeminen ja ohjaaminen Interventiot ja tukitoimet lapsen asiakkuudessa Läheisverkoston aktivointi Perheen jälleenyhdistäminen Lapsen etu näkökulmana työskentelyyn	Harkintavalta toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa	

5.1 Harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa

5.1.1 Lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätely

Analyysin tulosten mukaan sijaishuollon sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheissuhteiden hallinnassa lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätelyn kautta. Yhteydenpito pitää sisällään sekä lapsen ja läheisten tapaamiset, että muulla tavalla tapahtuvan yhteydenpidon, esimerkiksi puhelut ja viestit. Läheiset olivat aineistossa paitsi lasten vanhempia, myös isovanhempia ja muita läheisiä.

Sosiaalityöntekijä käyttää harkintaa säädellössään sitä, keitä lapsen läheisverkostoon sijaishuollossa kuuluu ja tätä kautta myös sitä, keihin yhteydenpitoa pyritään turvaamaan. Läheisverkostolle ei ole olemassa valmista rakennetta. Se, keitä verkostoon kuuluu, tulee arvioida yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla. Lastensuojelulain (8.7.2022/610) 32 § koskee lapsen läheisverkoston kartoitusta. Läheisverkoston kartoitus tehdään ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Sen yhteydessä selvitetään sen lapsen vanhemman, jonka luona lapsi ei pääasiallisesti asu sukulaisten tai lapsen muiden läheisten mahdollisuudet ottaa lapsi asumaan luokseen tai muulla tavalla osallistua lapsen tukemiseen. Kartoitus voidaan jättää tekemättä tilanteissa, joissa asian kiireellisyyden tai muun perustelun syyn vuoksi sitä ei ole tarpeellista tehdä.

Läheisverkoston kartoitus tehdään siis yleisesti ottaen ennen lapsen sijoittamista, joten lapsen siirtyessä sijaishuoltoon, sosiaalityöntekijällä on jo käsitys siitä, ketkä ovat lapsen läheisiä. Lapsen ja turvallisten läheisten yhteydenpitoa tuetaan sijaishuollon aikana tapaamisten ja muun yhteydenpidon mahdollistamisen kautta. Aineistossa eräs sosiaalityöntekijä kuvaa lapsen käyntejä esimerkiksi mummon luona. Tapaamiset mummon kanssa ovat positiivinen asia lapselle, joten suhteen säilymistä tuetaan sijaishuollon keinoin.

...sitten ne käy sen isän äidin luona, mikä on aina hirveen tärkeä käynti sen mummon luona. Ne köröttelee sinne, mikä on pojalle hirveen mukava ja hieno asia, et se mummu on siinä kuvioissa mukana ja näin. (case 1)

Myös toinen sosiaalityöntekijä kuvaa lapsen ja isovanhempien välisiä tapaamisia. Isovanhemmat ovat olleet alusta asti tiivistä mukana lapsen elämässä, joten lapsen ja isovanhempien suhteen jatkuvuuden turvaaminen on sosiaalityöntekijän arvion mukaan tärkeää. Tapaamiset toteutuvat joustavasti ja matalalla kynnyksellä. Hyvin sujuvat tapaamiset eivät vaadi sosiaalityöntekijältä erityistä säätelyä tai rajoittavaa harkintavallan käyttöä. Tapaamiset sujuvat joustavasti, kun kaikki osapuolet noudattavat yhdessä sovittuja sääntöjä.

Sillain vapaat, että muistaakseni joka toinen viikonloppu perjantaista sunnuntaihin ja sitten loma aikojan siihen niiden päälle.

Semmonen joustavuus siinä tavallaan semmoista suhtekoht normaalia on, mitä kun isovanhemmat on samassa kaupungissa niin mennä sinne ja käydään siellä yökylässä, ettei tehdä siitä semmoista jotenkin erityistä. (case 7)

Boylen (2017) tutkimuksessa biologisten perheyhteyksien vaikutuksesta lapsiin adoptiossa ja pitkäaikaisessa sijaishuollossa nousi tärkeänä tekijänä esiin lasten yhteys isovanhempiin ja muihin sukulaisiin. Yhteys näyttäytyi myönteisenä tekijänä positiivisten kiintymyssuhteiden ylläpitämisessä. (Mt., 28.) Kyseisen tutkimuksen tulosten voidaan nähdä myös korostavan lasten läheisverkostojen moninaisuutta, sillä verkosto ei rajoitu vain lapsen vanhempiin. Näin ollen lapsen läheisverkoston hahmottaminen kokonaisuudessaan on tärkeä osa läheissuhteiden turvaamista ja sisältää harkintavallan käyttöä, kuten olen edellä kuvannut.

Tapaamisten aloittamiseksi tilanne voidaan kartoittaa kotikäynnillä. Eräessä aineiston tapauksessa isä ei ollut aiemmin osallistunut kovin aktiivisesti lapsen elämään, eikä hänen tilanteestaan ollut sen tarkempaa tietoa lastensuojelussa. Isä oli kuitenkin alkanut käymään lapsen tapaamisilla, joihin lapsen läheisverkostoon kuuluvat henkilöt saivat osallistua. Isän aktivoituttua sosiaalityöntekijä arvioi kotikäynnillä isän tilannetta ja päätti, että lapsi voi tavata isää tämän kotona, sillä huolta tilanteesta ei herännyt. Isälle maksettiin tapaamisista luonapitokorvaukset. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (2024) mukaan hyvinvointialueen tulee tarvittaessa tukea lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa taloudellisesti. Taloudellisten korvausten maksaminen perustuu lapsen ja läheisten yhteydenpidon tukemiseen, kuten lastensuojelulain 54 §:ssä säädetään. (Mt., 2024.) Aineistossa mainittu luonapitokorvaus on esimerkki lapsen ja läheisen yhteydenpidon taloudellisesta tukemisesta.

Mut meillä ei ollut täällä isän elämästä kauheesti tietoa, vaikka asu täällä siinä vaiheessa, mutta sitten kun alko näyttään siltä, et isä on käynyt noissa tapaamisissa tuolla, niin sit me käytiin kotikäynnillä isän luona täältäkin ja vaikutti, ettei siinä nyt sen isompaa huolta tällä hetkellä oo. Niin tää lapsi käy nykyään siellä isällä. Et isälle on maksettu täältä luonapitorahatkin suoraan, että hän on kyllä huolehtinut nää. (case 9)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi edesauttaa yhteydenpidon toteutumista tarjoamalla käytännön apua, kuten matkakulujen korvaamista, majoituksen järjestämistä tai muuta tarpeellista käytännön tukea (Saastamoinen 2020, 451).

Lapsen ja läheisten yhteydenpidon tavasta ja määrästä sovitaan pääasiassa lapsen asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Sovitut käytänteet kirjataan lapsen asiakassuunnitelmaan. (Pelkonen 2023, 38.) Boylen (2017) mukaan yhteydenpitojärjestelyt tulisi tehdä tapauskohtaisesti lapsen etua ajatellen (Mt., 30). Joskus lapsen edun toteutuminen voi tarkoittaa yhteydenpidon vähentämistä ja rajaamista jollakin tavalla. Analyysissa aineistosta nousi esiin tilanteita, joissa sosiaalityöntekijä on käyttänyt harkintavaltaa yhteydenpidon rajaamiseen. Rajaamisen syynä voi olla esimerkiksi vanhemman tai vanhempien päihteiden käyttö.

Kun se äiti eläessään oli tota alkoholin, käytti päihteitä alkoholia ihan hirvittävän runsaasti. Oli käyttänyt vuosia. Niin tuota siinä täytyi tietenkin rajata niitä äidin tapaamisjuttuja. (case 1)

Tapaamisten rajaaminen voi tapahtua esimerkiksi niin, että tapaamiset muutetaan valvoituiksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) mukaan perheoikeudellisissa palveluissa lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset voidaan järjestää tuettuina tai valvottuina, mikäli siihen on lapsen edun kannalta perusteltu syy. Tuetulla tapaamisella valvoja on tapaamisen ajan käytettävissä ja antaa tukeaan tarpeen mukaan. Valvoja tukee tapaamisen alkua ja päättymistä, mutta valvojan ei tarvitse olla koko tapaamisen ajan samassa tilassa lapsen ja vanhemman kanssa. Valvoja voi tarvittaessa auttaa käytännön asioissa ja myös tukea lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Valvotulla tapaamisella valvonta taas on intensiivistä ja sen vuoksi se on viimesijainen järjestely. Valvoja on koko tapaamisen ajan näkö- ja kuuloetäisyydellä lapseen ja vanhempaan. Näköhavaintojen lisäksi valvonnan

kohteena on myös lapsen ja vanhemman välinen puhe. Valvottu tapaaminen mahdollistaa turvallisen tapaamisen toteutumisen tilanteessa, jossa lapseen voisi muutoin kohdistua tekijöitä, jotka uhkaavat lapsen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista kehitystä. (Mt., 2023.) Lastensuojelussa tuettujen ja valvottujen tapaamisten järjestäminen perustuu lastensuojelulain 54 §:n soveltamiseen. Pykälän sisältö on hyvin suurin piirteinen, eikä anna tarkempaa tietoa vaihtoehtoisista tapaamismuodoista, kuten tuetuista tai valvotuista tapaamisista. Tuettujen ja valvottujen tapaamisten toteuttaminen käytännössä tapahtuu yllä kuvattun tavan mukaisesti myös lastensuojelun sijaishuollossa. Saastamoisen (2020) mukaan tapaamisten mahdollistamiseen ja yhteydenpidon tukemiseen liittyy käytännössä valvottujen ja tuettujen tapaamisten järjestäminen (Mt., 451). Tapaamisten rajaaminen valvottujen tapaamisten avulla nousee esiin seuraavassa aineistokatkelmassa.

Siinä oli sitten kaiken aikaa tapaamisten kanssa isän kanssa oli vääntöä. Isän tapaamiset oli valvottu. Siinä oli tehty rajaaminen että sillälaila tuettuja. (case 2)

Aineistosta nousee esiin myös tilanne, jossa sosiaalityöntekijä käytti harkintaa lopettaessaan äidin ja lapsen väliset tapaamiset kokonaan vanhemman vankilatuomion ajaksi. Sosiaalityöntekijä korostaa sitaatissa omaa harkintavallan käyttöään ja perustelee päätöstään muun muassa tuomion lyhyellä pituudella. Muita kyseiseen tapaukseen ja sosiaalityöntekijän päätökseen liittyviä perusteluja käsitellen myöhemmin tässä luvussa.

...äidillä on ollut aika vakavia rikoksia ja oli tässä jonkun pätkän vankilassakin. Ja sinä aikana he ei tavannut ollenkaan. Täst on nyt joitakin vuosia. Mutta mä pidin jotenkin itse siitä kiinni, ettei sitä poikaa lähetä sinne vankilaan raahustaan, kun se oli sen verran lyhyt tuomio kuitenkin. Ettei ollut mistään monen vuoden jutusta. (case 8)

Sosiaalityöntekijä lopetti tapaamiset kokonaan myös tilanteessa, jossa kävi ilmi, että isä oli käyttänyt huumausaineita. Saastamoisen (2020) mukaan lapsen ja läheisen yhteydenpidon toteuttamisessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen turvallisuus (Mt., 448). Aineiston tapauksen yhteydessä lapsen turvallisuuden voidaan nähdä vaarantuvan vanhemman huumausaineiden käytön vuoksi, joten tapaamisten lopettaminen on perusteltua.

Esiin nostamistani tapauksista tulee esiin, että rajaaminen on tilannekohtaista ja voi tapahtua eri tavoilla. Joissakin tilanteissa on lapsen edun mukaista lopettaa tapaamiset

kokonaan, kun taas toisissa lapsen etua tukee se, että tapaamiset järjestetään valvottuina tai tuettuina. Tapaamisten ja muun yhteydenpidon säätely on tilannesidonnaista ja vaatii sosiaalityöntekijältä jatkuvaluonteiseen tilannearviointiin perustuvaa harkintavallan käyttöä.

...he kävi jopa lapset yökylässä isän luona, mutta sitten me lopetettiin se, koska tuli tieto, että hän on naukkaillut huumeita. (case 2)

Lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätely ei ole kuitenkaan vain tapaamisten rajaamista. Hyvin sujuneiden tapaamisten kohdalla sosiaalityöntekijä voi käyttää harkintavaltaa tapaamisten lisäämiseen. Eräessä aineiston tapauksessa lapsen äidin vointi ja jaksaminen olivat parantuneet ja hän toivoi, että tapaamisten kanssa mentäisiin eteenpäin. Sosiaalityöntekijä oli tilanteen arvioituaan päätenyt siihen, että tapaamisia voidaan lisätä.

Joo, että tavallaan ne sitten sieltä on tullut sitä toivetta jonkun verran äidiltä siinä kohtaa että että tilanne on tai hänellä on parempi vointi ja jaksaminen ja nää seikat, et oisko mahdollista et mentäs niin ku eteenpäin ja siinä kohtaa on sitten arvioitu, että näin voidaan tehdä. (case 6)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on riittävässä määrin tuettava lapsen ja läheisen välistä yhteydenpitoa, mikäli lapsi itse haluaa tavata läheistään, eikä tapaamisille ole sellaisia esteitä, jotka voisivat vaarantaa lapsen turvallisuutta tai kehitystä ja kasvua (Saastamoinen 2020, 450). Yllä kuvatun tapauksen tilanteessa sosiaalityöntekijällä on siis velvoite käyttää harkintavaltansa tapaamisten lisäämiseen, mikäli hän arvioi sen olevan lapsen edun mukaista.

Lisäksi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee yhteydenpidosta päättäessään pyrkiä hyvään yhteistyöhön lapsen huoltajien kanssa (Saastamoinen 2020, 442). Hyvään yhteistyöhön pyrkiminen on lain ohjaama periaate, mutta yhteistyön sujuminen ei kuitenkaan aina ole taattua. Kuvaamissani tapauksissa yhteydenpidon säätely on kuitenkin tapahtunut yhteisymmärryksessä lapsen läheisverkoston kanssa huomioiden myös lapsen läheisten toiveet. Sosiaalityöntekijöiden ei ole tarvinnut näissä tapauksissa rajoittaa yhteydenpitoa päätöksillä. Tämä voi kertoa hyvästä vuorovaikutuksesta ja luottamuksesta. Pitkään jatkunut yhteistyö edistää hyvän yhteyden ja luottamuksen syntymistä

sosiaalityöntekijän ja läheisten välille. Lapsen edun ja työskentelyn sujumisen kannalta on tärkeää, että sama työntekijä pysyisi lapsen asioiden parissa mahdollisimman pitkään.

Me ollaan saatu sovittua ihan asiakassuunnitelmissa ja neuvotteluissa perusteltu siinä näin ja kaikki on yhtä mieltä, että okei. Ei ole tarvinnut yhteydenpidon rajoittamisia päätöksiä lähteä tekemään. Sillain jouheesti heidän kanssaan kuitenkin. (case 1)

Olen luvussa kuvannut sosiaalityöntekijöiden käyttämää harkintavaltaa lapsen ja läheisverkoston yhteydenpidon säätelyssä. Yhteydenpidon säätely tapahtuu aineistossa pitkälti tapaamisten säätelyn kautta. Sosiaalityöntekijä käyttää hänelle annettua harkintavaltaa lastensuojelulain ohjaamana mahdollistaessaan tapaamiset lapsen ja läheisen välillä. Harkintaa sisältää myös sosiaalityöntekijän päätös rajata tai lisätä tapaamisia. Tuija Erosen (2013) huostaanotettuja lapsia koskevan seurantatutkimuksen mukaan lapsen ja vanhemman välisiin tapaamisiin vaikuttivat muutokset vanhemman tilanteessa, mikä tulee esiin myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Vanhemman tilanteen parantuminen saattoi johtaa yhteydenpidon lisääntymiseen ja huonontuminen taas yhteydenpidon vähenemiseen tai jopa katkeamiseen. (Mt., 67.) Vanhemman tilanteen muuttuminen voi vaikuttaa lapsen ja vanhemman väliseen yhteydenpitoon myös ilman sosiaalityöntekijän säätelyä, esimerkiksi yhteydenpidon vähenemisen tai katkeamisen kautta. Sijaishuollon kontekstissa vanhemman tilanteen parantuminen ei kuitenkaan itsestään lisää yhteydenpitoa, vaan sosiaalityöntekijä arvioi tilanteen ja voi käyttää harkintaa esimerkiksi tapaamisten lisäämiseen.

5.1.2 Yhteydenpidon rajoittaminen

Aineiston analyysin mukaan sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheissuhteiden hallinnassa myös yhteydenpitoa rajoittamalla. Aineistossa puhutaan sekä yhteydenpidon rajaamisesta että yhteydenpidon rajoittamisesta. Rajaamisesta puhutaan tilanteissa, joissa yhteydenpidosta sopiminen on tapahtunut yhteisymmärryksessä läheisten kanssa. Yhteydenpidon rajoittamisella taas tarkoitetaan tilanteita, joissa sosiaalityöntekijän ja läheisten näkemykset yhteydenpidosta ovat olleet eriäviä. Tällöin sosiaalityöntekijä on tehnyt päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta, lastensuojelulain (12.2.2010/88) 62 §:n mukaan.

Eräissä aineiston tapauksessa lapset haluavat tavata isää vain kerran kuussa päivätapaa-
misella. Tapaamisten rytmitys on siis määritelty lasten toiveesta, sillä lapset pelkäävät
isää. Isä on vastustanut sitä, että tapaamiset ovat vain kerran kuussa ja sen vuoksi sosiaa-
lityöntekijä on tehnyt asiasta yhteydenpidon rajoittamispäätöksen. Sosiaalityöntekijän
mukaan rajoituspäätös tehdään joka vuosi. Rajoituspäätöksen perusteet liittyvät sosiaali-
työntekijän mukaan isän pahoinpitelytuomioon, väkivaltaisuuteen perheenjäseniä sekä
työntekijöitä kohtaan ja isän arvaamattomuuteen. Lisäksi lapset ovat nähneet perheväki-
valtaa.

*Lapset eivät halua tavata isäänsä kuin kerran kuussa päivä-
kylässä. Ja tätä nuorin haluaa vaan sisarustensa kanssa käydä
siellä, kun hän pelkää niin paljon tätä isää. Ja siitä tehdään
aina yhteydenpidon rajoittamispäätös aina joka vuosi teh-
dään...*

*Lasten toive ja se on ollut säännöllisesti ihan sieltä tapaamis-
ten alusta lähtien niin niin johdonmukaisesti lapset ovat sano-
neet. Se mieli ei ole muuttunut ja sanotaan, että me pelätään
niin paljon.*

*...isä on pahoinpidellyt ja isä on tuomittu ja tuomio tulikin ei
siitä kauan oo, kun se tuli sieltä ylimmästä, niin isä tuomittiin
sakkoihin ihan lasten pahoinpitelystä ja äitiä on pahoinpi-
deltä ja lapset on nähnyt perheväkivaltaa ja isänsä arvaamat-
tomuus. Ja nää kaikki ja nyt vielä sitten lisänä tämä työnteki-
joiden uhkailu ja käsiksikäyminen ja hänet tuomittiin siitä ja
joka kerta se on mennyt läpi. (case 3)*

Yllä kuvatussa aineiston tapauksessa sosiaalityöntekijä kuvaa päätöstä yhteydenpidon ra-
joittamisesta ja siihen liittyviä perusteluja. Perusteluiden pohjalta aineiston tapaus kuvaa
myös lapsen edun näkökulmaa työskentelyyn ja sen vuoksi olenkin sijoittanut kyseisen
tapauksen kahteen alaluokkaan. Tapaus havainnollistaa hyvin yhteydenpidon rajoituspää-
töksen tekemistä ja tuo perusteluna esiin lapsen etua. Osittainen päällekkäisyys kertoo
lapsen edun käsitteen läpileikkaavuudesta aineistossa. Käsittelen tätä myöhemmin lisää
tämän tulosluvun yhteydessä.

Toisessa aineiston tapauksessa sosiaalityöntekijä on tehnyt vuoden mittaisen yhteydenpi-
don rajoituspäätöksen. Lasten asiakkuudessa on taustalla äidin vakava päihdeongelma ja
elämänhallinnan ongelmat. Sosiaalityöntekijä kuvaa päätöksen aikaista tilannetta hyvin
epäselväksi. Sosiaalityöntekijällä oli suuri huoli siitä, että vanhempi lapsi käyttää alko-
holia äidin luona ollessaan, eikä äiti ole välttämättä edes ollut kotona tapaamisten aikana.

Mikäli rajoituspäätöstä arvioidaan vain aineistossa kuvatun tilanteen kautta, perusteet vaikuttavat hatarilta, sillä ne pohjautuvat oletukseen. On kuitenkin syytä olettaa, että tilanteessa on tapahtunut muutakin, vaikka kaikkia perusteluja ei ole kuvattu aineistossa.

Et mä oon tainnut tehdä yhden rajoituspäätöksen, mikä oli sitten ihan vuoden mittainen. Et siinä oli sellainen tilanne, et yhtenä kesänä oli niin paljon epäselvää, että mitä siellä äidin luona on tapahtunut, että silloin kun lapset oli siellä niin sen perusteella tehtiin. Me ei saatu mitään tolkkua neuvottelussa, että mitä oli tapahtunut.

Ei me saatu mitään selkeyttä, mitä on tapahtunut, mutta jäi kuitenkin niin kova huoli, et oliko tää isompi lapsi käyttäny juonu alkoholia siellä paljon, ja oliko äiti ees kotona. (case 9)

Perusteluiden puutteellisuus voi kertoa myös tiedon vähäisyydestä. Lastensuojelussa kohdataan tilanteita, joissa päätöksiä tulee tehdä pirstaleisen tiedon varassa. Tilanteet saattavat vaatia nopeaa reagoitua, jolloin pitää nojautua saatavilla olevaan tietoon, vaikka se olisi vähäistä ja puutteellista. Tämä tekee harkintaa sisältävistä päätöksistä entistä haastavampia ja korostaa myös sosiaalityöntekijän vastuullista roolia. Päätöksentekotilanteiden luonne lastensuojelussa nousee esiin myös tutkimuksen lähdekirjallisuudessa. Caspersen ja Paulsen (2023) kuvaavat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden olevan työssään jatkuvasti eri valintojen äärellä. Päätöksenteon apuna on menettelyjä ja käsikirjoja, jotka saattavat auttaa, mutta loppujen lopuksi heidän tulee tehdä valinta perustuen tietoon, joka heillä on tilanteesta sillä hetkellä. Harkinnanvaraista päätöksentekoa käytetään epävarmoissa tilanteissa, joissa lakeja, sääntöjä ja tietoa tulee soveltaa tapauskohtaisesti. (Mt., 1–2.)

Neljässä aineiston asiakastapauksista yhteydenpidon rajaaminen on tapahtunut yhteisymmärryksessä lapsen läheisverkoston kanssa, jolloin sosiaalityöntekijän ei ole tarvinnut tehdä rajoittamispäätöstä. Kolmessa asiakastapauksessa rajaaminen on aiheuttanut eriäviä mielipiteitä, jolloin sosiaalityöntekijä on tehnyt päätöksen yhteydenpidon rajoittamisesta. Aineiston kahdessa asiakastapauksessa yhteydenpidon säätely on vähäistä ja pääasiassa tapaamisten lisäämistä sekä sitä, että sosiaalityöntekijä sallisi enemmän tapaamisia, mikäli lapsi ja läheiset näin haluaisivat. Näissä kahdessa tapauksessa läheiset ovat passiivisia, eikä sosiaalityöntekijä voi pakottaa yhteydenpitoa. Läheisten passiivisuuden voi nähdä olevan yksi tekijä säätelyn tarpeen vähäisyyteen.

5.2 Harkintavalta toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa

5.2.1 Läheisverkoston tukeminen ja ohjaaminen

Aineiston analyysin toiseksi yläluokaksi muodostui harkintavalta toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa. Yläluokkaan kuuluu viisi alaluokkaa, joista ensimmäisenä käsitellään harkintavaltaa läheisverkoston tukemisessa ja ohjaamisessa. Sosiaalityöntekijä kohtaa monenlaisia haasteita työskennellessään lapsen läheisverkoston kanssa. Tilanteet vaativat harkintaa, vaikka kyse ei ole välttämättä isoista päätöksistä. Tilanteita on laidasta laitaan – toiset ovat helposti ratkaistavissa, kun taas toiset vaativat vahvempaa puuttumista ja työskentelyä.

Alla olevassa lainauksessa sosiaalityöntekijä kuvaa tilannetta, jossa lapsen läheisverkostossa sisarten välille on kehittynyt hankala tilanne, johon liittyy mustasukkaisuutta lapsen sijoituspaikasta. Sosiaalityöntekijä on tukenut tilanteessa oireillutta läheistä puhelimitse tapahtuneiden keskusteluiden kautta. Sosiaalityöntekijä on rauhoitellut läheistä lapsen tilanteesta. Tällä tavoin tapahtuva harkinta ei ole kovin näkyvää, mutta sosiaalityöntekijä on kuitenkin tilanteessa käyttänyt harkintaansa antaessaan läheiselle psyykkistä tukea tilanteen käsittelyyn.

No tuota noin niin yks täti, joka on eniten niin tuota mustasukkanen niin tuota olen minä sitten puhelinkontakteja keskusteluja käynyt ja rauhoitellut häntä ja sanonut, ettei oo mitään hätää ja näin päin pois ja hyvin pojan menee siellä... (case 1)

Kun lapsi sijoitetaan perhehoitoon, on mahdollista, että sijaisperhe ei noudata samaa kulttuuria tai uskontoa kuin lapsi, hänen vanhempansa ja muut läheisensä. Seuraavan lainauksen tapauksessa on kyse sukulaissijoituksesta, sillä lapset ovat sijoitettuna isän äidin luokse. Sosiaalityöntekijä ohjaa sijaisäitiä lasten kulttuurin hyväksymisessä. Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 4 §:n mukaan lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin kuuluu muun muassa se, että lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Toiselle lapselle tuli eteen jo vähitellen, noudattaako kulttuurisia linjoja. Juttelinkin mummun kanssa, että sun pitää hyväksyä ne kulttuuriset, jos he valitsee ne, sun on hyväksyttävä sijaisäitinä että näin. (case 2)

Läheisten tukemisen ja ohjaamisen yhteydessä korostuu sekä suhdeperustainen työskentely että siihen sisältyvä harkintavalta. Aaltion ja Isokuortin (2019) mukaan Suomessa käytössä olevan systeemisen toimintamallin yksi tärkeä osa on systeeminen asiakastyö. Asiakastyö on suhdeperustaista eli se keskittyy suhteisiin ja niiden ominaisuuksiin. (Mt., 9, 11.) Suhdeperustaisuudessa keskeistä on suhteen luominen ja sitä kautta syntyvä luottamus. Suhteen luominen edellyttää kunnioittavaa kohtaamista, sensitiivistä otetta ja vallan jakamista siinä määrin, missä se viranomaisen asemasta käsin on mahdollista. (Mauno 2021, 121–122.) Ferguson ym. (2022) tutkimuksen tulokset osoittavat suhteiden laadun olevan merkittävässä osassa muutoksen aikaansaamisessa (Mt., 220). Harkintavalta tässä yhteydessä sisältää siis tekoja ja toimintaa, joiden avulla pyritään rakentamaan suhdetta ja sitä kautta myös luottamusta. Suhteen rakentamisen voi nähdä myös toimivan pohjana muulle työskentelylle.

Sosiaalityöntekijä kuvaa samassa tapauksessa hankalaa rooliaan lasten äidin ja mummun välikätenä. Lasten äiti ja mummu eivät puhuneet asioista suoraan toisilleen, vaan asiat kulkivat aina sosiaalityöntekijän kautta. Sosiaalityöntekijä kuvaa työskentelyä äidin ja mummun kanssa jatkuvaksi ohjaamiseksi ja neuvomiseksi. Läheisverkoston vuorovaikutuksen haasteet työllistävät sosiaalityöntekijää, mikäli läheiset eivät kykene kommunikoimaan keskenään edes arkisista asioista.

Elikkä tässä joutuu työntekijänä koko ajan ohjaamaan ja neuvomaan ja toimimaan hyvin raskas rooli sellaisena välikätenä, koska nää ei pystyneet äiti ja mummu puhumaan suoraan asioita, vaan asiat kulkee aina sosiaalityöntekijän kautta. (case 2)

Sosiaalityöntekijä saattaa siis joutua toimimaan välikätenä läheisverkoston eri jäsenten kanssa. Aineistosta nousee esiin myös tapaus, jossa sosiaalityöntekijä toimii sijaisäidin ja biologisen äidin välissä, ohjaten ja asettaen rajoja. Tilanteessa ongelmaksi muodostuu se, että sijaisäiti puhuu biologiselle äidille asioista, joista kuuluisi keskustella esimerkiksi asiakassuunnitelmanneuvotteluissa, sosiaalityöntekijän läsnä ollessa. Sijaisäiti painostaa biologista äitiä ottamaan lapsia luokseen enemmän ja kysyy myös, voiko huostaanoton

purkaa. Biologinen äiti soittaa tilanteesta sosiaalityöntekijälle, ja sosiaalityöntekijä puolestaan soittaa sijaisäidille ja ohjaa tätä keskustelemaan virallisista asioista tilanteissa, joissa ollaan yhdessä. Sijaisäidin rajattomuus aiheuttaa hätäntyneisyyttä biologiselle äidille ja saattaa tätä kautta sotkea asiakkuuden etenemistä suunnitellulla tavalla. Biologisen äidin voi olla myös vaikea luottaa sosiaalityöntekijän sanaan, jos sijaisäiti puhuu päinvastaisia asioita. Ristiriidat ja vuorovaikutuksen haasteet lapsen läheisten välillä saattavat viedä sosiaalityöntekijän ajasta ison osan.

Sijaisäiti saattaa lupailta sitä ja tätä ja peruilla tuota. Ja puhua bioäidin kanssa, ottaisitko ohi enemmän. Vielä tavallaan painostaa ottamaan luokseen ja bioäiti soittaa mulle, että mä en jaksa mä en jaksa kuin max viikko silloin tällöin joskus, mä en jaksa. Mä sitten sanon, kuule kieltäydy ottamasta ja mä sitten soitan, että äiti ei jaksa. Sitten se on soittanut sijaisäiti on puhunut bioäidin kanssa, että voiko huostaanoton purkaa ja laittaa lapset asumaan luoksesi. Ja äiti hätäntyneenä soittaa minulle, että mä en jaksa kokoaikaisesti vastata näistä lasten asioista, että mä jaksan aina silloin kun pitää niitä luonaan, mutta kokoaikaisesti ei niin ku. Sitten taas minä soitan ja keskustelen sijaisäidin kanssa, että tämmöisistä asioista ei puhuta keskenään vaan ne puhutaan täällä yhdessä. (case 3)

Läheisverkoston tukeminen ja ohjaaminen ilmentää sosiaalityöntekijän roolia rinnalla kulkijana muuttuvissa ja hankalissa tilanteissa. Alaluokassa eivät korostu suuren mittakaavan päätökset, vaan enemmänkin tilanteiden tulkinta ja hienovaraisuus. Tämän alaluokan tilanteet korostavat myös sosiaalityöntekijän roolissa tarvittavia vuorovaikutustaitoja. Harkintavallan käyttö kuvaamissani tilanteissa ei välttämättä ole kovin näkyvää, mutta kuitenkin sitäkin tärkeämpää. Tämä nousee esiin myös lähdekirjallisuudessa. Taylor ja Whittaker (2018) tunnistavat artikkelissaan sen, että kaikki sosiaalityöntekijöiden päätökset eivät ole mittakaavaltaan suuria. Heidän mukaansa sosiaalityöntekijät tekevät päivittäin lukuisia päätöksiä, jotka saattavat vaikuttaa vähäisiltä, mutta joiden merkitys on kuitenkin tärkeä. (Mt., 105.)

5.2.2 Interventiot ja tukitoimet lapsen asiakkuudessa

Analyysin tulosten mukaan sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa erilaisten interventioiden ja tukitoimien valinnassa. Eräässä aineiston tapauksessa sosiaalityöntekijät järjestivät verkostokokouksen interventiona läheisverkoston hankalaan tilanteeseen, jossa vuorovaikutus jäsenten välillä oli tulehtunut mustasukkaisuuden vuoksi. Sosiaalityöntekijä kuvaa verkostokokousta hyvänä ja tunnepitoisena interventiona. Lisäksi sosiaalityöntekijä kuvaa verkostokokouksesta seuranneen paljon hyviä asioita. Tästä voidaan päätellä, että verkostokokous palveli tarkoitustaan ja edisti avointa vuorovaikutusta. Sosiaalityöntekijät rohkaisivat läheisverkostoa osallistumaan verkostokokoukseen.

Siinä tuli esille semmosta niin ku esille vanhaa mustasukkaisuutta, että miksi tämä sisar valittiin sijaisäidiksi, eikä heitä sieltä. Tässä tämmöinen nousi pintaan sitten oikein ja siitä on puhuttukin ja käyty asiaa ynnä muuta näin. Että tuota se verkostokokous oli aikamoinen. Siinä itkettiin ja siinä naurettiin ja siinä halailtiin lopuksi kuitenkin ja se oli lopuks erittäin hyvä interventio. Se oli hyvä, että me järjestimme sen. Et siit on seurannut paljon hyviä asioita.

Joo, me ajateltiin, että tämmöinen sitten, vaikka porukat oli ensin tullaanko tänne vai. Me rohkaistiin, että kyllä tulette. Ottakaa vaikka miehennekin mukaan niin kun ja sitten ne olivat ottanut. (case 1)

Verkostokokouksissa käsitellään usein asioita, joita kohdataan psykososiaalisessa työssä. Tällaisia aiheita käsitellessä keskustelu voi ajautua sivuraiteille, eivätkä kaikki välttämättä saa ääntänsä kuuluviin. Tämän vuoksi verkostokokousten toteuttamistapaan tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Verkostokokous on hyvä väline tilanteessa, jossa yhteisymmärryksen saavuttaminen edellyttää kasvokkain kommunikoinnista. (Seikkula & Arnkil 2009, 34.) Yllä olevassa tapauksessa sosiaalityöntekijä on siis käyttänyt harkintaa tarjotessaan lapsen läheisverkostolle mahdollisuuden osallistua verkostokokoukseen. Verkostokokouksen järjestäminen ei ole automaattista hankalissa tilanteissa, vaan siihen päätyminen on vaatinut sosiaalityöntekijän arvion.

Sosiaalityöntekijä kuvaa saman tapauksen lapsen kohdalla miettineensä, voiko lapsi jatkaa asumista sijaisperheessä läheisverkoston kärjistyneen tilanteen vuoksi. Sijaisperhe on lapsen omaa verkostoa, ja lapsi on ollut perheessä pitkään, joten sosiaalityöntekijä ei halunnut luovuttaa. Tilannetta perheessä tuettiin perhehoidon ohjaajan työskentelyllä, kuten

alla olevasta lainauksesta käy ilmi. Perhehoidon ohjaajan tuen tarjoaminen perheelle on ollut sosiaalityöntekijän harkinnanvarainen päätös. Tukitoimien ja palveluiden kohdentaminen niitä tarvitseville lapsille ja heidän läheisilleen perustuu sosiaalityöntekijän tilannekohtaiseen arvioon ja asiantuntemukseen.

Yhdessä vaiheessa jopa mietin, voiko se poika jatkaa asumista siellä. Ihan pohdin jo ennen verkostokokousta. Mutta ajattelin, että en anna periksi vielä, että kun se on sentään asunut siellä jo niin ja niin kauan. Niin tuota niin niin jotenkin kuitenkin omassa verkostossa ja näin niin tota ajateltiin, että vielä kokeillaan kaikki ja sijaisperhettä tuki meidän ohjaajan tuki. (case 1)

Erään lapsen tapauksessa sosiaalityöntekijä suunnitteli lapsen kotiuttamista. Lapsen ja äidin tapaamiset olivat sujuneet hyvin, ja kuulemisetkin kotiutumisen suhteen oli jo sovittu. Sosiaalityöntekijä sai kuitenkin nimettömän lastensuojeluilmoituksen kautta tiedon siitä, että äiti käyttää suonensisäisiä huumeita. Sosiaalityöntekijä pyysi poliisilta äidin rikosrekisteritiedot ja tarkisti asian. Interventio tapahtui tapaamisella, johon äiti saapui ensin. Sosiaalityöntekijä otti asian puheeksi äidin kanssa ja äiti myönsi käyttävänsä huumeita. Sijaisvanhemmat tulivat tapaamiselle äidin jälkeen ja äiti kertoi myös heille asiasta. Lapsi ei voinut kotiutua äidin luokse suunnitellusti, äidin päihteiden käytön takia. Äidin päihteiden käytön voidaan nähdä vaarantavan muun muassa lapsen turvallisuuden ja kehityksen.

Äidin rikosrekisteritietojen pyytäminen poliisilta oli tarvittava toimenpide asian todenperäisyyden varmistamiseksi. Interventiona tilanteeseen toimi sosiaalityöntekijän tapaaminen äidin ja sijaisvanhempien kanssa. Tilanteessa harkintavaltaa on sisältänyt jo se, että sosiaalityöntekijä on tehnyt poliisille tietopyynnön äidin rikosrekisteriä koskien. Lisäksi harkintaa on sisältänyt se, miten asia saatetaan sijaisvanhempien tietoon, ja miten tilanteessa edetään. Kotiutuminen ei ole tilanteessa ollut lapsen edun mukaista, mutta päihteiden käyttö ei välttämättä ole este yhteydenpidon jatkumiselle. Yhteydenpidon tapoja on monia ja esimerkiksi tapaamiset voivat olla valvottuja, kuten jo aiemmin olen kuvannut. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (2023) mukaan tapaamisten tuen ja valvonnan avulla voidaan esimerkiksi varmistaa se, että vanhempi ei saavu tapaamiselle päihtyneenä (Mt., 2023). Seuraavista aineiston lainauksista ei kuitenkaan käy ilmi, miten yhteydenpito tapauksessa on päihteiden käytön selviämisen jälkeen järjestetty. Sosiaalityöntekijä

keskittyy lähinnä kuvaamaan suunnitellun kotiutumisen peruuntumista ja siihen liittyviä toimenpiteitä.

Ja tota no sitten täst tuli yllättäin mulle semmonen tieto keväällä, et tää äiti käyttää suonensisäisesti huumeita. Mulle tuli nimetön lastensuojeluilmoitus. En musta nyt yhtään keneltä ja mitä kautta, mutta nimetön ilmoitus joo jostakin ja sitten mä olin mitä, ei oo koskaan ollut epäilyäkään, et äiti käyttäis huumeita. Ja sitten mä alotin siitä, että mä pyysin sen noi poliisirekisteritiedot ja sieltä näky ihan lähiajoilta vakavia huumausaine rikoksia.

Ja tää oli tää kotiutus menossa siinä vaiheessa jo niin pitkällä, että me oltiin sovittu kuulemiset kesäkuun johonkin päivään. Et tää poika menee siitä tilanteesta ihan kokonaan sinne äidin luokse.

Mutta laitoin sitten äidin kerton, että äiti tuli siihen ekana, ihan kysyin sit mikä tää juttu on. Hän myönsi käyttävänsä huumeita. Ja sitten sijaisvanhemmat ei siinä kohtaa tienny vielä mitään. Et ne tuli siihen siihen sitten paikalle ja sitten äiti kerto itte heille, et tilanne on tää. (case 8)

Samassa asiakastapauksessa sukujen väliset riidat johtivat siihen, että sosiaalityöntekijä järjesti tapaamisen interventiona tilanteeseen. Tapaamiseen osallistui lapsen läheisverkoston jäseniä, sosiaalityöntekijä itse sekä psykologi. Tapaamisen jälkeen lapselle aloitettiin psykologin tutkimukset. Aineistosta ei selviä tarkkaa syytä tälle, mutta äidin tilanne on luultavasti ollut taustalla vaikuttavana tekijänä. Psykologi oli käynyt lapsen tutkimuksen tuloksia läpi äidin kanssa ja sosiaalityöntekijä oli ollut osan aikaa tilanteessa mukana. Sosiaalityöntekijä kertoo psykologin tulleen työskentelyyn mukaan hänen aloitteestaan. Sosiaalityöntekijän mukaan psykologi on helppo ottaa mukaan työskentelyyn, sillä heillä lastensuojelussa psykologi on käytettävissä varsinkin perhehoitoon sijoitettujen lasten kanssa.

Mut sitten me järjestettiin tän tilanteen perusteella täällä semmonen tapaaminen. Kutsuttiin äiti ja mummu ja eno tänne ja siinä oli minä ja psykologi.

...psykologi totes, että voi tälle pojalle tehdä noi tutkimukset ja toi poika kävi täällä viime syksynä ihan viikottain. Ja ne tutkimukset tehtiin ja siihen liittyen äiti kävi täällä juttelemassa psykologin kanssa ja mä olin siinä tilanteessa vähän aikaa mukana. Että äiti on ihan sillain ymmärtänyt tämän

oman osuuden, mitä hän on tälle pojalle tehnyt, ja miten hänen elämänsä vaikuttanut.

Joo, se on lähtenyt musta. Tääl on nyt helppo, kun meillä on nyt psykologi täällä käytössä ja erityisesti näissä perhehoitossa oleville lapsille niin. (case 8)

Sosiaalityöntekijän ja psykologin välinen yhteistyö perheen tilanteessa kuvastaa hyvin moniammatillisen yhteistyön paikkaa lastensuojelussa. Moniammatillinen yhteistyö nousee esiin myös sosiaalityöntekijän ja poliisin välisessä tiedon jakamisessa. Tarja Vierula, Tarja Pösö ja Eija Paavilainen (2019) kuvaavat moniammatillista yhteistyötä analyysissaan. Moniammatillisuus tuo mukanaan tietoa monista eri näkökulmista. Auttamisen näkökulmasta keskeistä on se, että ammattilaisten kesken saavutetaan ymmärrys asiakkaan tilanteesta. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää toimiakseen avointa kommunikointia, luottamusta, kunnioitusta sekä yhteisten päämäärien tiedostamista. Tärkeää on myös se, että asiakkaan ääni kuuluu prosessissa. (Mt., 292–293.)

Laakson (2019) mukaan suhteiden tukeminen sijaishuollossa ei saisi rajoittua pelkästään yhteydenpidon mahdollistamiseen. Suhteiden tukemiseen tulisi sisältyä ymmärrys lapsen läheissuhteiden dynamiikasta ja niihin sisältyvistä mahdollisista huolista, jännitteistä ja ristiriidoista. Näitä tulisi käsitellä yhdessä lapsen ja hänen läheisverkostonsa kanssa. (Mt., 47.) Yllä kuvatuissa tilanteissa on havaittavissa jännitteisiä ja ristiriitaisia tilanteita, joita on lähdetty purkamaan eri interventioiden ja tukitoimien avulla. Ristiriitojen ja hankalien tilanteiden ratkominen on siis tärkeä osa sosiaalityöntekijän harkintavallan käyttöä läheissuhteiden turvaamisessa. Tilanteiden purkamisen seurauksena lapsen olo voi helpottua merkittävästi ja suhteet voivat muuttua positiivisempaan suuntaan.

5.2.3 Läheisverkoston aktivointi

Sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa lapsen läheissuhteiden turvaamisessa aktivoimalla lapsen läheisverkostoa. Aktivointia voi tapahtua monin eri tavoin. Se voi olla jo työskentelyssä mukana olevan läheisen aktivointia, pyrkimys saada läheinen osallistumaan aktiivisemmin lapsen asioihin tai yritys saada lapsen elämästä hävinnyt vanhempi mukaan työskentelyyn. Sosiaalityöntekijä voi toteuttaa aktivointia esimerkiksi lapsen toiveesta.

Aineiston tapauksessa erään lapsen isä ei ole ollut mukana lapsen elämässä millään tavalla, eikä sosiaalitoimesta ole oltu yhteydessä isään. Vanhin lapsi halusi kuitenkin tutustua isään, jolloin sosiaalityöntekijä selvitti isän asuinpaikan lapsen toiveesta. Isän etsimiseen kuitenkin vaikutti se, että lapsen äiti vastusti sitä. Sosiaalityöntekijä kertoi lapselle, että tietää isän asuinpaikan, mutta lasta ei enää kiinnostanut tutustua isään. Läheisverkoston aktivointi ei näin ollen aina toteudu sosiaalityöntekijän harkinnan mukaisesti.

Ja tota jossain vaiheessa tämä vanhin näistä lapsista olisi halunnut tutustua niin ku isään eli sen verran mä oon tehnyt, että oon kaivanut hänet esiin ja tiedän periaattees, missä hän asuu. Tää tyssäsi siihen, että äiti sanoi, ettei tartte, ei tartte olla ja sillä on ollut hyvin suuri merkitys. Mä oon siis kertonut tälle lapselle sen, että mä tiedän, missä isä asuu ja niin pois päin, mutta siinä kohtaa hän sitten sanoi, ettei häntä kiinnosta enää. (case 5)

Samana lapsen tapauksessa sosiaalityöntekijä on aktivoinut myös yhteydenpitoa äidin sisaruksiin, sillä lapsi on halunnut heidät elämäänsä. Sosiaalityöntekijä kuvaa aktivoinnin tulleen sosiaalitoimen aloitteesta, sillä äiti ei oma-aloitteisesti puhunut sisaruksistaan mitään. Sosiaalityöntekijä joutuukin tapauksessa käyttämään paljon harkintavaltansa lapsen eri läheissuhteiden aktivoinnissa saamatta tähän lapsen lähivanhemman, äidin, tukea.

Joo, mutta se on tullut meidän aloitteesta. Se että ei äiti olisi näistä sisaruksista mitään puhunut, mutta se on jossain palaverissa tullut puheeks. Olisko siihen liittynyt se, että lapsi 2 oli menossa rippileirille ja sitten juuri oli puhetta näistä kummeista. Et hän on ollut juurikin siinä vaiheessa 14 kohta 15 vuotta täyttävä. Ja siinä vaiheessa, kun on tää tullut ja sitten ne onkin löytynytkin sieltä ja sit siinä on tullutkin semmonen, ett lapsi 2 onkin halunnut heidät elämäänsä. (case 5)

Sosiaalityöntekijä voi yrittää aktivoida lapsen ja läheisen yhteydenpitoa, mutta se ei kuitenkaan aina onnistu. Alla olevassa tapauksessa lapsen äidillä on ollut mahdollisuus tavata lasta vanhempiansa, lapsen isovanhempien luona. Hän ei ole kuitenkaan osallistunut yhdellekään tapaamiselle. Sosiaalityöntekijä kuvaa tavoitelleensa äitiä viestien välityksellä ja kirjeitse, mutta ei ole saanut vastausta, eikä äiti ole osallistunut myöskään asiakassuunnitelmanneuvotteluihin kertaakaan. Sosiaalityöntekijä kokee, että aloitteen pitää

tulla vanhemmalta siinä kohtaa, kun yhteyttä on toistuvasti yritetty aktivoida sosiaalityöntekijän kanssa. Sosiaalityöntekijän mukaan yhteydenpitoa ei voida pakottaa.

Täs on niin sellanen tilanne niin ku sovittu, et hänellä on niin ku mahdollisuus käydä sitten kun lapsi menee isovanhemmille niin siinä yhteydessä olisi mahdollisuus alkaa hiljalleen tutustua siihen lapseen. Hän ei oo tullut yhdellekään tapaamiselle niin kun paikan päälle.

En oo saanut, että hän ei oo vastannut mihinkään viesteihin, eikä kirjeisiin, eikä tullut asiakassuunnitelmiin kertaakaan paikalle, että...

Niin no mä ainakin itse aattelen, että tällä hetkellä se alote täytyy tulla sieltä vanhemmalta. Et sitten jos hän ilmasee sitä halua alkaa tutustua tähän lapseensa ja sitten toki aletaan sitä tukemaan niin ku työskentelemään sen asian kanssa, mutta me ei voida sitä hänen puolestaan tehdä, eikä alkaa sitä mitenkään pakottamaan, eikä sillä tavalla onnistukaan. (case 7)

Mikäli vanhempi ei halua osallistua lapsen elämään ja pitää yhteyttä, on sosiaalityöntekijän mahdotonta tehdä tilanteelle mitään. Aktivointia ei ole tarkoituksenmukaista jatkaa loputtomiin asti. Pelkosen (2023) mukaan lapsen oikeus yhteydenpitoon ei ylety tilanteisiin, joissa vanhempi tai lapsen muu läheinen on valinnut katkaista yhteydenpidon. Tällainen tapahtumaketju ei ole epätavallinen sijaishuollossa olevien lasten kohdalla. (Mt., 42.)

Yhteydenpidon katkeamiseen liittyen sosiaalityöntekijä pohtii eräässä tapauksessa sitä, mitä olisi voitu tehdä toisin, ja miten tilanteeseen on päädytty. Yhteydenpitoa lapsen ja äidin välillä on pyritty tukemaan, mutta äiti on hiljalleen luovuttanut vastuun lapsesta laitokselle. Sosiaalityöntekijä kuvaa läheisverkoston katoamisen olevan ongelma monen lapsen kohdalla.

Et hän niin ku tuli asiakassuunnitelmaan, mutta siinä ei silloin oikeestaan eli hän oli tyytyväinen lapsen olemiseen, mutta totes sit vaan, että hän elää nyt omaa elämäänsä, ettei hän tää ei enää oo hänen juttunsa.

Ja sitten tässä tietysti itsellä herää kysymys jaahas, että miten nyt sitten tällaiseen tilanteeseen on päädytty ja mitä mitä tässä olisi pitänyt tehdä niin toisin. Tää on niin ku jotenkin ihan käsittämätöntä ja tässä tulee se mikä niin ku näkyy siis hirvittävän monen lapsen kohdalla et he on aivan yksin.

Heillä ei ole siis mitään ja että mihin ne niin ku häviää sitten ne vanhemmat.

Kyl he niin ku vanhemmat siinä kohtaa antaa sen vastuun ja luovuttaa sen niin ku sinne laitokselle. Voi olla ilahtunut, kun joku vanhempi on kiinnostunut nuorestaan. Se on oikeesti aika pelottavaa. (case 4)

Sosiaalityöntekijän päättäntä- ja harkintavalta lapsen asioissa sijaishuollossa on laaja, mutta kuten jo aiemmin lähdekirjallisuuden kautta totesin, se ei ulotu tilanteisiin, joissa vanhempi tai muu läheinen päättää itse etäännyttä ja lopettaa yhteydenpidon. Voidaan siis todeta, että lapsen läheissuhteiden turvaaminen on mahdotonta tilanteessa, jossa läheinen päättää itse olla kuulumatta lapsen elämään. Harkintavallalla ei ole painoarvoa tällaisissa tilanteissa. Tilannetta voidaan toki pyrkiä ennaltaehkäisemään aiemmassa vaiheessa oikea-aikaisilla tukitoimilla ja työskentelyllä läheisverkoston kanssa.

5.2.4 Perheen jälleenyhdistäminen

Analyysin tulosten mukaan sijaishuollon sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa perheen jälleenyhdistämisessä ja sen arvioinnissa. Läheissuhteiden turvaaminen liittyy olennaisesti tavoitteeseen perheen jälleenyhdistämisestä. Mirjam Aranevan (2022) mukaan perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta tulee sijaishuollossa tukea lapselle, vanhemmille ja muulle läheisverkostolle annettavalla tuella ja palveluilla. Lapsen ja läheisten välisen yhteydenpidon tukeminen on tärkeää perheen jälleenyhdistämisen kannalta. (Mt., 642.) Yhteydenpidon ja perheen jälleenyhdistämisen yhteys nousee esiin myös Pelkosen (2023) tutkimuksessa. Pelkosen mukaan lapsen ja vanhempien välinen yhteydenpito on kiistaton edellytys perheen jälleenyhdistämiselle. (Mt., 37.)

Alla olevan tapauksen yhteydessä sosiaalityöntekijä kuvaa lapsen läheisten kanssa työskentelyä ja perheen jälleenyhdistämistä. Lapsi ei tule sijoitukseen ”yksin”, vaan hän on aina lähtöisin jostain ja tuo sijoitukseen mukanaan perhesuhteensa. Näihin perhesuhteisiin aikaansaatu muutos on sijaishuollossa tehtävän työskentelyn ydin.

Ettei lapset yksinään sinne sijoitukseen tule, vaan siinä on aina se, mistä hän tulee. Ja sitten se, että nuorisoiikäiset et heillä niin ku se pysyvä ihmissuhde on yleensä se perhe. Ja

sinnehän he niin ku läheisyyteen tai siihen hän he niin ku palaa tietyllä tavalla. Et jos siinä saa niin ku jotain muutosta, niin sehän on se pointti tietyllä tavalla. (case 4)

Muutoksen aikaansaamiseen liittyy olennaisesti myös suhdeperustainen työskentely ja systeemisyys. Suhdeperustaisessa työskentelyssä muutoksen ajatellaan tapahtuvan suhteessa. Asiakastyössä perheenjäsenten kanssa tutkitaan perheen uskomuksia ja pyritään edistämään uudenlaista ymmärrystä tilanteesta. Työskentelyssä kartoitetaan niitä systemisiä suhteita, jotka aiheuttavat ongelmia ja pyritään saamaan muutosta niihin. (Aaltio & Isokuorti 2019, 12.)

Erään lapsen tapauksessa sosiaalityöntekijä oli saanut asianajalta pyynnön lapsen kotiutuksesta. Lapsen äiti oli sitä mieltä, että lapsen tulisi kotiutua, sillä lapsi voi sijaisäidin luona huonosti ja haluaa noudattaa kulttuuriaan, jota sijaisäiti ei täysin hyväksy. Sosiaalityöntekijät arvioivat tilannetta ja päätyivät siihen, että kotiutumista voidaan koittaa, aluksi puolen vuoden ajan, jotta nähdään, miten asiat lähtevät kotona sujumaan.

Niin niin sitten niin tuota tuli öö pyyntö asianajajalta, että äiti oli sanonut kovasti jo sanonut, että hän ottaa tän vanhemman lapsen, että se voi jo niin pahoin, että se haluaa valita tän kulttuurinsa ja että täytyy jotakin tapahtua. Sitten me täällä keskusteltiin ja määhän tulikin siihen tulokseen, et kyllä se on varmasti sen lapsen paras, että äidille, koetteeksi ainakin. Me oltiin hyvin varmoja siitä, että tää toinen lähtee sinne äidille. Katotaan puoli vuotta, miten se menee näin koetteeksi. (case 2)

Lapsen kotiuttamisen tulee tapahtua suunnitelmallisesti ja lapsen edun edellyttämällä tavalla. Pitkään kestäneen sijoituksen jälkeen, kotiutus tapahtuu vain harvoin niin, että lapsi palautetaan välittömästi kotiin. Lapsen kotiutumisen tulisi tapahtua hiljalleen ja valvotusti, siten, että lapsen kotona olemista lisätään asteittain. Usein lapsi sijoitetaankin vanhemman tai muun hänestä vastuun ottavan henkilön luokse ennen huostaanoton päättämistä. Tällöin käytännön työssä puhutaan koekotiutuksesta. Koekotiutus on kuitenkin terminä kyseenalainen, eikä se perustu lakiin. Lasta ei voida sijoittaa kotiin vain kokeilumielessä, vaan jo kotiutuksen valmisteluvaiheessa viranomaisella tulee olla varmuus tilanteesta ja siitä, että kotiutus on lapsen edun mukainen. (Araneva 2022, 655–656.)

Samana tapauksena yhteydessä sosiaalityöntekijä kuvaa äidin luokse tehtyä kotikäyntiä kotiutuksen arviointivaiheessa. Äidin luona ei ollut lastensuojelullista huolta, joten lapsen

kotiutusta päätettiin kokeilla. Kotiutus lähti hyvin käyntiin ja lapsen huostaanotto pystyttiin lopettamaan. Sosiaalityöntekijän mukaan lapsen tilanne kotona on hyvä.

Okei käytiin sitten siellä ja katottiin sen äidin tilanne ja karotettiin se ja me ei siellä ollut lastensuojelullista huolta siellä paikkakunnalla, joten mikä ettei sitten kokeillaan.

...sitten se lähti ihan hyvin käyntiin ja me lopetettiin se huostaanottoja ja kaikki meni hyvin ja nyt menee tosi hyvin sillä pojalla. (case 2)

Huostassapidon lopettamisen edellytysten voimassaoloa tulee arvioida säännöllisesti asiakassuunnitelman tekemisen yhteydessä eli vähintään kerran vuodessa (Araneva 2022, 645). Lastensuojelulain (30.12.2010/1380) 47 §:n mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee päätöksen huostassapidon lopettamisesta, silloin kun 40 §:n mukaista sijaishuollon tarvetta ei enää ole, ja 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaan määräytyvä viranhaltija tekee päätöksen huostassapidon lopettamisesta. Mikäli huostassapidon lopettaminen on 3 momentissa tarkoitettulla tavalla lapsen edun vastaista, huostassapitoa ei tule lopettaa. Huostassapito lakkaa myös silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta.

Lapsen huostaanoton päättäminen sisältää vahvaa harkintavallan käyttöä, sillä kyse on lapsen elämän kannalta hyvin merkittävästä päätöksestä. Päätöksen merkittävyyttä kuvastaa hyvin se, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ei voi tehdä päätöstä loppuun asti itse, vaan päätöksen vahvistaa johtava viranhaltija eli esimerkiksi johtava sosiaalityöntekijä. Päätös huostaanoton lopettamisesta edellyttää siis useamman ammattilaisen harkintaa.

5.2.5 Lapsen etu näkökulmana työskentelyyn

Aineiston analyysissä korostuu, että sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa lapsen läheissuhteiden turvaamisessa lapsen edun näkökulmasta käsin. Lapsen etu on kantava teema kaikissa aineiston tapauksissa, sillä sosiaalityöntekijät perustelevat toimintaansa lapsen edun kautta. Aineistossa esiintyy muitakin perusteluja, mutta lapsen etu nousee kaikkein selkeimmin esiin, ja sosiaalityöntekijät kertovat ajattelevansa lapsen etua läheisverkoston kanssa työskennellessään. Sosiaalityöntekijät katsovat asioita lapsen edun näkökulmasta ja tuovat lapsen etua esille työskentelyssä myös läheisille.

Ne ei oo oikein tajunnut että tota, mikä se lapsen näkökulma, mitä on pitänyt tuoda esille siinä työskentelyssä. (case 1)

Koko ajan itsellä mielessä, että lapsen etu lapsen etu katsoa siitä näkövinkkelistä asioita. (case 1)

Joo, kyllä mä ihan pelkästään lapsen etua olen ajatellut. (case 8)

Meillä on siis ollut tosi hyvä yhteistyö, mutta se on nyt aika-lailla kadonnut, että kyllä tässä on lapsen etua saanut moneen kertaan ajaa kyllä näillekin. (case 8)

Lapsen edun periaate on lastensuojelussa ensisijainen. Lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota lapsen hyvään hoitoon, huolenpitoon, kasvatukseen sekä turvalliseen kasvuympäristöön. (Araneva 2022, 174–175.)

Kuten todettu, lapsen etu nousee aineistossa esiin perusteluna tehdyille toimille ja päätöksille. Alla kuvatussa tapauksessa sosiaalityöntekijä oli tehnyt isän ja lasten välisestä yhteydenpidosta rajoituspäätöksen, sillä lapset olivat esittäneet, että haluavat tavata isää vain kerran kuussa päivätapamisella. Nuorin lapsi halusi osallistua tapaamiselle vain sisarustensa kanssa, sillä hän pelkää isää niin paljon. Lasten mielipide ei ole päätöksessä ainoa perustelu, mutta aineiston perusteella sille on annettu iso painoarvo. Lapsen mielipide ei suoranaisesti tarkoita lapsen etua, mutta nämä kaksi liittyvät kuitenkin tiiviisti toisiinsa. Lapsen mielipide, toiveet ja kokemukset on asetettava keskiöön lapsen etua arvioidessa (Araneva 2022, 176). Lapsen etua ei siis voida arvioida ilman, että huomioidaan lapsen mielipidettä. Näin ollen lasten mielipiteet ja kokemukset yhteydenpidosta isän kanssa ovat osa lapsen edun näkökulmaa asiassa.

Lapset eivät halua tavata isäänsä kuin kerran kuussa päivätyössä. Ja tää nuorin haluaa vaan sisarustensa kanssa käydä siellä, kun hän pelkää niin paljon tätä isää. (case 3)

Seuraavassa aineiston tilanteessa sosiaalityöntekijä pohtii, voiko lapsia päästää tapaamiselle kotiin, sillä perheen tilanne on epävakaa ja voi sosiaalityöntekijän mukaan päätyä poliisille. Kotona on henkisen väkivallan ilmapiiri ja lasten äidin mies käyttää päihteitä. Sosiaalityöntekijän tulee tilanteessa arvioida, onko kotona käyminen lasten edun mukaista. Tapauksen kuvauksesta ei kuitenkaan tarkemmin selviä, millaiseen lopputulokseen sosiaalityöntekijä on tilanteessa päätenyt.

...mun täytyy miettiä, voinko mä päästää nää nään kaksoset, jotka kuitenkin on jo tietyn ikäsiä sinne perhetilanteeseen, joka voi päättyä poliisille. Elikkä siis siellä on koko ajan semmonen henkisen väkivallan ilmapiiri erittäin vahvasti. Sitten myös se, kun tää mies käyttää päihteitä, niin siinä voi tulla mitä vaan. (case 5)

Toisessa aineiston tilanteessa sosiaalityöntekijä kuvaa lapsen ja isän välisen suhteen rakentumista. Isä ei ole ollut aktiivisesti mukana lapsen elämässä hetkeen, ja sen vuoksi tutustumisessa on edetty hiljalleen. Tekstissä ei ole esitetty suoria perusteluita asiaan, mutta on selvää, että taustalla vaikuttaa vahvana lapsen etu. Yhteydenpidon aloittaminen liian suurella intensiteetillä voisi hämmentää lasta, joten tutustumisen on hyvä edetä askel kerrallaan. Pitkään poissa olleen läheisen kohdalla on myös se vaara, että hän katoaa uudelleen, joten hidaskäyttö on tässäkin suhteessa lapsen edun mukaista.

...sitä on ollut sitä yhteydenpitoa aika vähän lapsen ja isän välillä. Et siinä oli pitkä tauko silloin jossain kohtaa, kun he ei oo koskaan juurikaan asunut samassa perheessä. Et tota sit siinä oli oli ollut paljon poissa sen lapsen elämässä ja vähän tuli uudestaan lapsen elämään. Ja sitten he tavallaan vähän niin ku tuli uudestaan taas lapsen elämään. Siinä on aika varovaisesti menty eteenpäin sitten siinä tutustumisessa. (case 6)

Saman lapsen tapauksessa sosiaalityöntekijä kuvailee myös lapsen ja äidin välisiä tapauksia. Sosiaalityöntekijän mukaan äiti on ollut kärsivällinen, ja ymmärtänyt, että tapaamisen lisäämisessä tulee edetä lapselle sopivaan tahtiin. Sosiaalityöntekijän mielestä tapaamiset on voitu sopia yhteisymmärryksessä, lapsen parasta ajatellen.

...äiti on ollut sellainen kärsivällinen ja mennyt tavallaan sellainen rauhallisesti edeten että että täs on kuitenkin menty mun mielestä yhteis... yhteisymmärryksessä ja yhdessä sellainen ajatellen että mikä on tän lapsen kannalta sopiva tahti edetä. (case 6)

Aiemmin tapaamisten rajaamisen yhteydessä nousi esiin tapaus, jonka yhteydessä sosiaalityöntekijä oli päättänyt, että lapsi ei tapaa äitiä tämän vankilatuomion aikana. Sosiaalityöntekijä perusteli päätöstä tuomion lyhyellä pituudella sekä sillä, että yhteys voi pysyä

soittamalla, kirjeillä tai korteilla. Sosiaalityöntekijä on arvioinut tilanteessa lapsen edun toteutuvan parhaiten niin, että lapsi ei mene vankilaan tapaamaan äitiään. Lapsen edun kannalta haitalliset tekijät liittyen äidin tapaamiseen vankilassa on arvioitu painavamiksi, kuin lapsen oikeus yhteydenpitoon.

Se yhteys voi pysyä ihan soittamalla ja kirjeillä ja korteilla, että ei tarvii käydä siellä. (case 8)

Saman tapauksen yhteydessä sosiaalityöntekijä ajattelee, että läheisverkoston haastavuudesta huolimatta lapselle on voimavara saada oma perhe ja suku mukaan kasvuunsa. Tämä käy ilmi seuraavasta lainauksesta. Sosiaalityöntekijä siten harkintavaltaa käyttäessään tasapainoilee erilaisten, ristiriitaistenkin näkemysten välissä. Yhtäältä sosiaalityöntekijä korostaa äidin roolia lapsen läheissuhteissa, mutta toisaalta kuitenkin vankilatuumion ajaksi päättää katkaista lähitapaamiset.

Niin siis niin kyl mä varmaan voimavarana aattelen heti sitä oma äiti on aina oma äiti ja oma mummu on aina oma mummu niin ku ihan sellasenakin, että tää poika tietää, kuka hän on ja mistä tulee ja näkee vaikka hän asuu muualla voidaan silti olla niin ku paljon tekemisissä ja hyvissä väleissä. Jotenkin sitä omankin perheensä ja suvun juttua saa siihen omaan kasvuunsa. Mä aattelen, että se on semmonen voimavara sitten ollut. (case 8)

Kati Hämäläinen (2012) on tutkinut perhehoitoon sijoitettujen lasten antamia merkityksiä kodilleen ja perhesuhteilleen. Hämäläisen tutkimuksesta selviää, että lapset arvottivat korkeammalle verisuhteisiin perustuvan perheen, silloin kun piti valita kahden perheen välillä. Sijaisperhe jäi toissijaiseksi. (Mt., 125.) Biologisen perheen merkitys lapsille on suuri ja lähtökohtaisesti on siis lapsen edun mukaista tukea näiden suhteiden pysyvyyttä.

Lipskyn (2010) mukaan harkintavallan vähentäminen katutason byrokraattien eli muun muassa sosiaalityöntekijöiden työstä on lähestulkoon mahdotonta, sillä työssä kohdattaviin tilanteisiin ei ole mahdollista laatia tyhjentäviä sääntöjä, ohjeita tai määräyksiä. Tilanteet edellyttävät sensitiivistä havainnointia ja arviointia. (Mt., 3, 15.) Sirviö, Romakaniemi, Lindh ja Laitinen (2015) nostavat esiin harkintavallan yhteyden sosiaalityöntekijän eettiseen osaamiseen (Mt., 248). Myös Eronen ja Laakso (2017) esittävät eettisen herkkyyden olevan tärkeässä asemassa sijaishuollon arjessa kohdattavien tilanteiden

ratkaisemisessa (Mt., 144). Lapsen etu ohjaa harkintavallan käyttöä. Lapsen edun selvittämisen voidaan nähdä vaativan lähdekirjallisuudessa kuvattua sensitiivistä arviointia, eettistä osaamista ja eettistä herkkyyttä. Sensitiivisyys ja arvioinnin eettinen ulottuvuus korostuvat lastensuojelutyössä, jossa ensisijaisesti asiakkaina ovat lapset.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Olen Pro gradu -tutkielmassani tarkastellut sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden käyttämää harkintavaltaa lapsen läheissuhteiden turvaamisessa. Tutkielman aineisto (FSD3203) koostui sosiaalityöntekijöiden haastatteluista, jotka käsittelevät yhteensä yhdeksää asiakastapausta. Teoreettisesti tutkielmaa kehysti harkintavallan käsitteen lisäksi suhdeperustainen sosiaalityö.

Tutkimukseni tulosten mukaan turvatessaan lapsen läheissuhteita sijaishuollossa sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheissuhteiden hallinnassa sekä toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa. Tarkemmin ottaen harkintavalta läheissuhteiden hallinnassa kohdistuu yhteydenpidon säätelyyn ja joissakin tapauksissa yhteydenpidon rajaamiseen. Toimintatapojen ja tukitoimien valinnassa sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa läheisverkoston tukemisen ja ohjaamisen, interventioiden ja tukitoimien valinnan, läheisverkoston aktivoimisen, perheen jälleenyhdistämisen ja lapsen edun näkökulman kautta. Harkintavallan käytössä korostuu lapsen edun näkökulma. Se eroaa muista alaluokista luonteesta vuoksi, sillä muut alaluokat kuvastavat lähinnä sosiaalityöntekijöiden tekemiä toimia ja päätöksiä, kun taas lapsen edun näkökulma on toiminnan taustalla oleva harkintavallan käyttöä läpileikkaava periaate. Lapsen etu nousee esiin aineistossa sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, mutta sosiaalityöntekijät kuvaavat aineistossa muutamien tapausten yhteydessä myös lasten omia mielipiteitä ja kokemuksia.

Läheissuhteiden turvaamisessa käytettävää sosiaalityöntekijän harkintavaltaa ilmentäviä ala- ja yläluokkia läpäisevänä pääluokkana aineistosta nousee esiin *tilannekohtainen harkintavallan käyttö*. Aineistossa tehdyt ratkaisut ja päätökset kytkeytyvät alati muuttuviin tilanteisiin, joissa sosiaalityöntekijöiden tulee olla valppaana ja arvioida lapsen edun toteutumista tilannekohtaisesti. Tilannekohtaista harkintavallan käyttöä näin ollen ohjaa lapsen edun näkökulma. Lastensuojelun haastavissa ja moniulotteisissa tilanteissa harkintavallan käytölle ei ole valmista kaavaa, vaan sen käyttö riippuu jokaisen tapauksen erityispiirteistä. Eri tapauksien erityispiirteiden huomioiminen nousee esiin myös Molanderin ym. (2012) artikkelissa. Heidän mukaansa ”katutason byrokraattien” eli muun muassa sosiaalityöntekijöiden käyttämä harkintavalta mahdollistaa eri tapauksien yksilöllisten ja ainutlaatuisten piirteiden huomioimisen. Harkinnanvarainen päättely on tarpeen joustavan ja yksilöllisen kohtelun mahdollistamiseksi. (Mt., 217–218.) Artikkelin ei ota kantaa

harkintavallan käyttökohteeseen, vaan kertoo sen käytöstä melko yleisellä tasolla. Tästä huolimatta artikkelin sisältö on linjassa tutkimukseni tuloksena saadun tilannekohtaisen harkintavallan käytön kanssa.

Erosen ja Laakson (2017) tutkimuksesta selviää, että sijaishuollossa eteen tulevat tilanteet vaativat työntekijältä tilannekohtaista harkintaa, tilannetajua ja tilannetietoisuutta (Mt., 156) Tutkimuksen tulokset eivät koske vain sosiaalityöntekijöitä, vaan myös sijaishuollon muita toimijoita, laitosten työntekijöitä ja perhehoitajia. Tutkimuskysymykseni kannalta on kuitenkin olennaista keskittyä vain sosiaalityöntekijöiden harkintaan. Tilannekohtaisen harkinnan ja tilanteen tulkinnan elementit ovat yhteneviä tutkimukseni tulosten kanssa.

Jotkin asiakkuuden osa-alueet ja niihin liittyvä harkintavalta ovat kuitenkin osittain ennalta määriteltynä. Esimerkiksi yhteydenpidon taloudelliseen tukemiseen liittyvät luonapitokorvaukset maksetaan tietyin perustein, joten harkinta niiden myöntämisessä ei ole yhtä tilannekohtaista, kuten esimerkiksi tapaamisten rajaaminen tai lisääminen. Tilannekohtaista harkintavallan käyttöä ohjaa arviointi, miten lapsen etu milloinkin ja missäkin tilanteessa parhaiten toteutuu.

Aiemmin tässä tutkimuksessa lähdekirjallisuuden kautta on noussut esiin lapsen edun käsitteen monitulkintaisuus sekä sen ensisijaisuus päätöksenteossa. Pösön (2012) mukaan lapsen edun käsite on hyvin tulkinnanvarainen ja vailla vahvaa teoreettista pohjaa. Tämän vuoksi lapsen edun arvioinnissa korostuu moraalinen järkeily. Pösön mukaan moraalista järkeilyä ei voida poistaa lastensuojelun päätöksenteosta, mutta lapsen edulle ja muille päätöksentekoon liittyville käsitteille tulisi etsiä vahvempaa teoreettista pohjaa, johon voisi nojata päätöksenteossa. (Mt., 91–92.) Lapsen edun käsitteen tulkinnanvaraisuus korostaa entisestään sosiaalityöntekijän harkintavaltaa ja arvioinnin roolia päätöksenteossa. Arviointiin sosiaalityöntekijä tarvitsee monia ominaisuuksia: asiantuntijuutta, lain seikkaperäistä tuntemusta, mutta myös kykyä lain soveltamiseen. Asiantuntijuuden puuttessa työuran alussa, työhön saatavan tuen merkitys korostuu. Aihe liittyy laajempaan keskusteluun tilapäisten sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimuksista.

Sosiaalihuollon ammattihenkilöä koskevan lain (5.12.2024/740) 12 §:n mukaan sosiaalityöntekijän tehtävissä voi tilapäisesti toimia enintään vuoden ajan henkilö, joka opiskelee sosiaalityöntekijän ammattiin ja on suorittanut sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelun. Lisäksi oikeus toimia enintään vuoden ajan tilapäisenä sosiaalityöntekijänä on myös henkilöllä, joka on suorittanut tehtävään soveltuvan yliopistossa

suoritetun yhteiskuntatieteellisen alan korkeakoulututkinnon tai sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinnon, johon on sisältynyt tai jonka lisäksi henkilö on suorittanut sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelun. Käytännön harjoittelun tilalle voidaan hyväksyä myös riittävä käytännön kokemus ja ammattitaito. Tilapäisesti sosiaalityöntekijänä toimiva henkilö työskentelee aina laillistetun sosiaalityöntekijän ohjauksessa ja valvonnassa.

Käytännön kokemukseen ja ammattitaitoon viittaava lain kohta jättää tulkinnalle paljon varaa, sillä näiden riittävälle täyttymiselle ei ole laissa tarkempaa kuvailua. Kyseiset kelpoisuusvaatimukset ovat voimassa kaikilla sosiaalityön kentillä, myös lastensuojelussa. Kuvasin aiemmin lapsen edun käsitteen arvioinnin haasteellisuutta. Lakimuutos herättää pohtimaan laajemmin sosiaalityön asemaa ja arvostusta sosiaalityöntekijöiden ammattitaitoa kohtaan. Lastensuojelun kontekstissa lakimuutoksen tekeminen voisi nähdäkseni viestiä siitä, että lastensuojelutyön haastavuutta ja siihen liittyvää vastuuta ei välttämättä tosiasiallisesti ymmärretä laajemmin yhteiskunnassa. Koen myös tästä syystä oman tutkimusaiheeni tarpeelliseksi ja relevantiksi. Lastensuojelun ja tarkemmin sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden harkintavallan näkyväksi tekeminen on tärkeää, jotta työ ja sen tekijät saisivat ansaitsemansa arvostuksen.

Sijaishuoltotyö nähdään ensisijaisesti suhteissa tapahtuvana työnä (Eronen & Laakso 2017, 149). Sijaishuollossa tehdään pitkän ajan suunnitelmia ja työskennellään systemaattisesti lapsen ja perheen tilanteen parissa. Aineistossa osassa tapauksista nousee esiin se, että sama sosiaalityöntekijä on työskennellyt useamman vuoden lapsen ja hänen läheisverkostonsa kanssa. Pitkään jatkuneen yhteistyön seurauksena sosiaalityöntekijä oppii tuntemaan lapsen ja hänen ympärillään olevan verkoston. Hyvin sujuva yhteistyö ja luottamus auttavat sekä läheisiä, että sosiaalityöntekijää toimimaan hankalissa tilanteissa. Mitä pidemmältä ajalta sosiaalityöntekijä tuntee lapsen ja hänen tilanteensa, sitä enemmän tietoa sosiaalityöntekijällä on harkintaa vaativien päätösten ja toimien tueksi. Läheiset eivät välttämättä aina ole yhtä mieltä sosiaalityöntekijän tekemistä päätöksistä, mutta myös ikävät päätökset voivat silti kasvattaa luottamusta. Työntekijän johdonmukainen toiminta luo turvallisuutta. Ferguson ym. (2020) tutkimuksessa nousi esiin sosiaalityöntekijöiden monimutkainen asema ”luotettavana vihan kohteena”. Sosiaalityöntekijöiden luotettavuus ja eettinen toiminta oli keskeisessä roolissa tässä, sillä ne loivat turvaa palvelunkäyttäjille. Palvelunkäyttäjät tiesivät, että heidät kohdataan, vaikka he olisivat vihaisia, loukkaantuneita tai ahdistuneita. (Mt., 221.)

”Luotettavana vihan kohteena” toimimiseen liittyy tulosluvussa esiin nostamani sosiaalityöntekijän rooli rinnalla kulkijana lastensuojelun muuttuvissa ja hankalissakin tilanteissa. Se, miten sosiaalityöntekijä käyttää harkintaa tilanteissa, voi joko rakentaa luottamusta tai heikentää sitä. Tähän kietoutuvat ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot, jotka korostuvat tilanteissa, joissa käsillä olevat aiheet ovat herkkiä ja tunteet pinnassa. Harkintavallan käyttö sijaishuollossa on laaja skaala. Sen toisessa ääripäässä ovat päätökset, joiden oikeudelliset vaikutukset ovat merkittäviä, esimerkki tällaisesta päätöksestä voisi olla huostaanoton purku tai yhteydenpidon rajoittamispäätös. Toisessa päässä ovat vähemmän näkyvät valinnat toimintatavoista arkisissa tilanteissa lapsen ja läheisten kanssa. Kaikkien päätösten ja toiminnan tavoite on kuitenkin yhtenevä – turvata lapsen läheissuhteet lapsen edun mukaisesti. Pienetkin päätökset saattavat olla hyvin merkittäviä lapsen asiakkuuden kannalta. Tutkimukseni tulosten perusteella lastensuojelun sijaishuollossa lapsen läheissuhteiden parissa työskentelyssä ei korostu sosiaalityön harkinta byrokratiatyönä, vaan enemmänkin usein mikrotason ihmissuhteissa tehtävänä työnä.

Luottamuksen ja yhteistyön rakentamiseen liittyy olennaisesti läheissuhdetyöskentelyn taustalla vaikuttava suhdeperustainen sosiaalityö. Aaltion ja Isokuortin mukaan (2019) suhdeperustaisuus asiakastyössä perustuu luottamuksen ja myönteisten suhteiden rakentamiseen. Työskentelyssä keskitytään suhteisiin, niiden laatuun ja merkityksiin. (Mt., 12.) Nämä elementit liittyvät myös olennaisesti läheissuhteiden turvaamiseen. Eteen tulevat tilanteet ja haasteet lapsen läheissuhteissa vaativat sosiaalityöntekijältä harkintavallan käyttöä, kuten olen tämän tutkimuksen tuloksissa kuvannut.

Tutkimuksen tekeminen on ollut antoisaa ja haasteellista. Prosessin aikana ymmärrykseni tutkimuksen aihetta kohtaan on syventynyt. Olen myös oppinut paljon analyysimenetelmistä ja varsinkin aineistolähtöisestä sisällönanalyysista, jota käytin tämän tutkimuksen aineiston analysoimiseen. Analyysivaiheessa toteutin jokaisen vaiheen huolellisesti ja olenkin kuvannut vaiheiden sisältöä aiemmin tässä tutkimuksessa aineiston analyysin yhteydessä. Koen tämän läpinäkyvyyden lisäävän tutkimuksen luotettavuutta. Alaluokkien muodostamisen vaihe sisälsi paljon epävarmuutta ja pohdintaa siitä, ohjasiko aiempi tietämykseni sijaishuollossa tehtävästä työstä muodostamieni alaluokkien nimiä. Tarkoitukseni oli kuitenkin lähestyä aineistoa avoimin mielin ja ilman ennakko-oletuksia, ja antaa sen johdattaa analyysia. Tutkimukseni olisi voinut tuottaa aiheesta erilaisia tuloksia, mikäli olisin kerännyt aineiston itse esimerkiksi haastatteluiden avulla. Tällöin olisin voinut vaikuttaa haastatteluissa käytyyn keskusteluun ja kohdentaa keskustelua niin, että se olisi vastannut tutkimuskysymykseeni paremmin. Onnistuin kuitenkin tutkimukseni avulla

paikantamaan harkintavallan vähemmän näkyvää, suhteissa tapahtuvaan työskentelyyn paikantuvaa osaa. Sillä on tärkeä paikka sijaishuollossa tapahtuvassa työskentelyssä.

Tutkimukseni aineisto koostuu yhdeksästä asiakastapauksesta ja kuvastaa siten hyvin pientä osaa lastensuojelun asiakkaista. Tutkimukseni tulosten perusteella ei ole mahdollista tehdä yleistyksiä, vaan tulokset kertovat sosiaalityöntekijöiden harkintavallan käytöstä läheissuhteiden turvaamisessa tämän aineiston asiakastapauksissa. Tutkimukseni tulosten perusteella sosiaalityöntekijöiden käyttämää harkintavaltaa ohjaa tilannekohtainen arviointi ja se jo itsessään kertoo siitä, että tämän aineiston tapausten yksilölliset piirteet ovat tuottaneet ne tulokset, joita olen tässä tutkimuksessa kuvannut. Joidenkin toisten asiakastapausten perusteella tulokset saattaisivat näyttää hyvin erilaiselta.

Tätä tutkimusta tehdessäni havaitsin, että kansainvälistä tutkimusta liittyen sosiaalityöntekijöiden ja myös tarkemmin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työssään käyttämään harkintavaltaan löytyi jonkin verran. Kotimaista tutkimustietoa aiheesta ei löytynyt yhtä paljon, tämän tutkimuksen puitteissa tehtyjen kirjallisuushakujen perusteella. Tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden harkintavallasta lapsen läheissuhteiden kontekstissa oli myös melko vähäistä. Lähdekirjallisuudesta ei löytynyt kovinkaan paljon tietoa siitä, miten läheissuhteita pyritään sijaishuollossa tukemaan, yhteydenpitoa lukuun ottamatta. Yhteydenpidon tukeminen nousi vahvasti esiin kirjallisuudessa, sillä siitä on säädetty myös lainsäädännön tasolla. Tulevaisuudessa olisi tarkoituksenmukaista tutkia muitakin läheissuhteiden tukemiseen liittyviä ulottuvuuksia ja niihin liittyvää harkintavaltaa. Tutkimukseni paikkaa osaltaan tätä tutkimuksellista katvealuetta.

Aihetta olisi tärkeää tutkia sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, mutta myös lasten ja heidän läheisverkostojensa näkemysten kautta. Haastattelut ovat toimiva tiedonkeruumenetelmä aiheen tutkimiseen, kuten myös tämän tutkimuksen aineisto osoittaa. Myös lastensuojelun asiakirjojen analysointi voisi antaa aiheesta uusia näkökulmia. Tähän liittyen tulee toki huomioida se, onko asiakirjoja mahdollista saada tutkimukselliseen käyttöön.

Eronen ja Laakso (2017) toteavat tutkimuksessaan, että sijaishuollossa tehtävän työskentelyn haasteellisuutta on vaikea tehdä näkyväksi. Tutkimuksellisesti huomio keskittyy usein äärimmäisiin tapauksiin ja sen seurauksena sijaishuollon arkiset tilanteet ja niiden haastavuus jäävät sivuun ja vähemmälle huomiolle tutkimuksen parissa. (Mt., 145–146.) Tutkimukseni ja pyrkimys aiheen näkyvyyden lisäämiseksi on askel oikeaan suuntaan.

Lähteet

- Aaltio, Elina & Isokuortti, Nanna 2019: Systemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvaus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-419-6> Viitattu 5.5.2025.
- Araneva, Mirjam 2018: Lastensuojelun perhehoito. Alma Talent Oy. Helsinki.
- Araneva, Mirjam 2022: Lapsen suojeleminen. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Alma Talent Oy. Helsinki.
- Bardy, Marjatta 2009: Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.): Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere.
- Boyle, Caroline 2017: What is the impact of birth family contact on children in adoption and long-term foster care? A systematic review. *Child & Family Social Work*, 22, 22–33. <https://doi.org/10.1111/cfs.12236> Viitattu 13.3.2025.
- de Serres-Lafontaine, Amélié & Poitras, Karine 2023: Parenting during a child's placement: A systemic perspective on parental commitment. *Family Relations*, 73, 1423–1437. <https://doi.org/10.1111/fare.12855> Viitattu 27.2.2025.
- Enroos, Rosi 2016: Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensi vaiheet sijaishuolto-
paikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino. Tampere. 224–260.
- Eriksson, Pia & Ståhlberg, Miia & Svetloff, Maria & Barkman, Johanna & Liukkonen, Johanna & Hipp, Tiia 2023: Trauma- ja väkivaltatietoinen sijaishuolto. Selvitys kaltoinkohtelun nykytilasta sekä materiaali ammattilaisille ja opiskelijoille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5400-7> Viitattu 4.4.2025.
- Elo, Satu & Tohmola, Anniina & Kajula, Outi & Kääriäinen, Maria 2022: Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*, 34(4), 215–225. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028> Viitattu 6.1.2025.
- Eronen, Tuija 2013: Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere.
- Eronen, Tuija & Laakso, Riitta 2017: Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä. Teoksessa Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0606-9> Viitattu 7.1.2025.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.
- Ferguson, Harry & Warwick, Lisa & Disney, Tom & Leigh, Jadwiga & Cooner, Tarsem Singh & Beddoe, Liz 2022: Relationship-based practice and the creation of therapeutic change in long-term work: social work as a holding relationship. *Social Work Education*, 41(2), 209–227. <https://doi.org/10.1080/02615479.2020.1837105> Viitattu 17.4.2025.

- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula 2024: Lastensuojelu 2023: Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023. Tilastoraportti 9. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2024043024171> Viitattu 14.11.2024.
- Frederick, John & Spratt, Trevor & Devaney, John 2021: Adverse Childhood Experiences and Social Work: Relationship-based Practice Responses. *British Journal of Social Work*, 51(8), 3018–3034. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaa155> Viitattu 17.4.2025.
- Caspersen, Joakim & Paulsen, Veronika 2023: Discretionary decision making in child welfare – An experimental vignette study of the use of interpreter services. *Children and Youth Services Review*, 155. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107194> Viitattu 13.3.2025.
- Gilligan, Robbie 2019: The family foster care system in Ireland – Advances and challenges. *Children and Youth Services Review* 100, 221–228. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.02.008> Viitattu 30.1.2025.
- Hammen, Ida 2018: Reconfiguring child–adult relationships in foster care with implications for childhood studies. *Children’s Geographies*, 20(3), 338–348. <https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1610156> Viitattu 21.1.2025.
- Hayes, Claire & Bhaskara, Adella & Tongs, Christian & Bisht, Apoorva & Buus, Niels 2024: What Purpose do Voices Serve If No One is Listening? A Systematic Review of Children and Young People’s Perspectives on Living in the Foster Care System. *Child Youth Care Forum* 53, 525–562. <https://doi.org/10.1007/s10566-023-09779-0> Viitattu 30.1.2025.
- Heino, Tarja 2017: Kamppailu lastensuojelututkimuksen paikasta ja puitteista. Teoksessa Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Tampere. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0606-9> Viitattu 11.1.2025.
- Hoikkala, Susanna & Muinonen, Tiina & Palola, Elina & Rosberg, Julia & Väisänen, Antti 2023: Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu. Visiovaiheen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164950/STM_2023_r_27.pdf?sequence=1 Viitattu 17.11.2024.
- Hämäläinen, Kati 2012: Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Akateeminen väitöskirja. Väestöliitto.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna 2022: Lasten ja nuorten tutkimushaastattelu. Gaudeamus.
- Kallinen, Kati & Pirskanen, Henna & Rautio, Susanna 2022: Sensitiivinen tutkimuksessa. United Press.
- Kallioma-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta 2014: Harkitusti sosiaaliturvaa. Harkintavalta tutkimuskohteena. Teoksessa Kallioma-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta (toim.): Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Kelan tutkimusosasto. Tampere. 8–18.
- Kiili, Johanna & Moilanen, Johanna 2019: Lapset kansainvälisissä lastensuojelututkimuksissa – tutkimuseettinen näkökulma. Teoksessa Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.

- Kotkas, Toomas 2014: Viranomaisharkinnan oikeudelliset rajat. Teoksessa Kallioma-Puha, Laura & Kotkas, Toomas & Rajavaara, Marketta (toim.): Harkittua? Avauksia sosiaaliturvan harkintavallan tutkimukseen. Kelan tutkimusosasto. Tampere. 40–61.
- Korte, Atte 2020: Kunnan toimivalta ja harkintavalta yleisellä ja erityisellä toimialalla. Karelia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A: Tutkimuksia, 4. Joensuu.
- Laakso, Riitta 2012: Vanhempien kanssa tehtävä työ ja moraalikysymykset lastenkodissa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.): Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino. Tampere. 25–44.
- Laakso, Riitta 2019: ”Ne näki musta” Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 1/2019. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3> Viitattu 6.1.2025.
- Lamponen, Tuuli 2023: Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko arkisena työtehtävänä lastensuojelussa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 31(2), 218–225. <https://doi.org/10.30668/janus.122124> Viitattu 14.1.2025.
- Lamponen, Tuuli 2022: Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Lamponen, Tuuli 2016: Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vastapaino. Tampere. 126–140.
- Lipsky, Michael 2010: Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services. Russell Sage Foundation. New York.
- Malja, Marjo & Puustinen-Korhonen, Aila & Petrelius, Päivi & Eriksson, Pia (toim.) 2019: Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3> Viitattu 6.1.2025.
- Mauno, Riikka 2021: ”Jos et koskaan anna itsestäsi mitään, et voi saada mitään takaisin”. Suhdeperusteinen työskentely sosiaalityöntekijän työmenetelmänä. Teoksessa Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura & Miettunen, Nanna (toim.): Systemisiä kokeiluja – kohti jatkuvaa yhdessä oppimista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-628-2> Viitattu 5.5.2025.
- Metsämuuronen, Jari 2006: Laadullisen tutkimuksen käsikirja. International Methelp Ky. Jyväskylä.
- Molander, Anders & Grimen, Harald & Eriksen, Erik Oddvar 2012: Professional Discretion and Accountability in the Welfare State. Journal of Applied Philosophy, 29(3), 214–230. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5930.2012.00564.x> Viitattu 5.5.2025.
- Murdach, Allison D. 2008: Discretion in Direct Practice: New Perspectives. Social Work, 54(2), 183–186. <http://www.jstor.org/stable/23719299> Viitattu 10.1.2025.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena 2015: Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 22(3). <https://journal.fi/janus/article/view/51212> Viitattu 20.2.2025.
- Pelkonen, Tarja 2023: Isyys lastensuojelun sijaishuollon institutionaalisessa kontekstissa. Akateeminen väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio.

- Pesäpuu ry 2018: Lähemmäs-projektin materiaalia. Materiaalipankki. https://pesapu.fi/materiaalit/lahemmas-projektin-materiaalia/?sort_order=date+asc&_sft_material-type-cats=julkaisu Viitattu 8.1.2025.
- Pitkänen, Miia 2011: Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26.
- Poitras, Karine & Porlier, Sarah & Tarabulsy, George M 2021: Child's adjustment and parent-child contact after child placement into foster care: a systematic review. *Journal of Public Child Welfare*, 16(5), 575–606. <https://doi.org/10.1080/15548732.2021.1940416> Viitattu 27.2.2025.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020: Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. Tallinna.
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja 2010: Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lastensuojelun Keskusliitto, Suomen Kuntaliitto. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Helsinki. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf> Viitattu 6.1.2025.
- Pösö, Tarja 2012: Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Forsberg, Hannele & Autonen-Vaaraniemi, Leena (toim.): Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily & sosiaalityö. Vastapaino. Tampere. 75–97.
- Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Hestbæk, Anne-Dorthe 2013: Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states—time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*, 17(4), 475–490. <https://doi.org/10.1080/13691457.2013.829802> Viitattu 30.1.2025.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja (toim.): Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-kustannus. Juva. 235–255.
- Räty, Tapio 2023: Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita. Helsinki.
- Saastamoinen, Kati 2020: Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Edita. Helsinki.
- Segatto, Barbara & Ben, Anna Dal & Giacomini, Serena 2020: The use of discretion in decision-making by social workers at child protection services in Italy. *European Journal of Social Work*, 23(5), 779–789. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1751588> Viitattu 30.1.2025.
- Seikkula, Jaakko & Arnkil, Tom Erik 2009: Dialoginen verkostotyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sirviö, Heidi & Romakkaniemi, Marjo & Lindh, Jari & Laitinen, Merja 2015: Sosiaalityöntekijöiden harkintavallan käyttö ehkäisevän toimeentulotuen päätöksenteossa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 23(3). <https://journal.fi/janus/article/view/52997> Viitattu 9.1.2025.
- Tampere Praksis: Tampere Praksis: Lastensuojelun sijaishuolto ja lasten läheisverkostot 2016 [data]. Dataversio 1.0 (2017-12-13). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <https://doi.org/10.60686/t-fsd3203>

- Taskinen, Maiju 2016: Lapsen läheissuhteiden säätely sijaishuollossa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Taylor, Brian & Whittaker, Andrew 2018: Professional judgement and decision-making in social work. *Journal of Social Work Practice*, 32(2), 105–109. <https://doi.org/10.1080/02650533.2018.1462780> Viitattu 13.3.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024: Lastensuojelun käsikirja. Lapsen oikeudet sijaishuollossa. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa#Lapsen%20oikeus%20tavata%20laheisiaan> Viitattu 9.5.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023: Perheoikeudelliset palvelut. Tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvottu vaihto. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/tuetut-ja-valvotut-tapaamiset-seka-valvottu-vaihto> Viitattu 9.5.2025.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2024: Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> Viitattu 13.5.2025.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Vierula, Tarja & Pösö, Tarja & Paavilainen, Eija 2019: Moniammatillisuus ja palvelutarvearviointi lapsi- ja perhepalveluissa. Ammattilaisten näkemykset pulmakohdista. *Yhteiskuntapolitiikka* 84(3).
- Vuolukka, Kaisa 2024: Tutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arviointi ja päätöksentekotyöstä lapsen sukulaissijoitusprosessissa. Akateeminen väitöskirja. Lapin yliopisto.
- LSL   Lastensuojelulaki (13.4.2007/417).
                  Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (26.6.2015/817).
                  Perhehoitolaki (20.3.2015/263).